

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Vesnické kostely a jejich budoucnost
Bc. Miroslav Pekárek

Diplomová práce
2009

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav veřejné správy a práva
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslav PEKÁREK**

Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**

Studijní obor: **Regionální rozvoj**

Název tématu: **Vesnické kostely a jejich budoucnost**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Historie kostelů
3. Současná situace kostelů
4. Praktické řešení jiného využití kostelů
5. Závěr

Rozsah grafických prací: —
Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

MENCL, V. Dřevěné kostelní stavby v zemích českých. Praha: Jan Štenc, 1927

111 s.

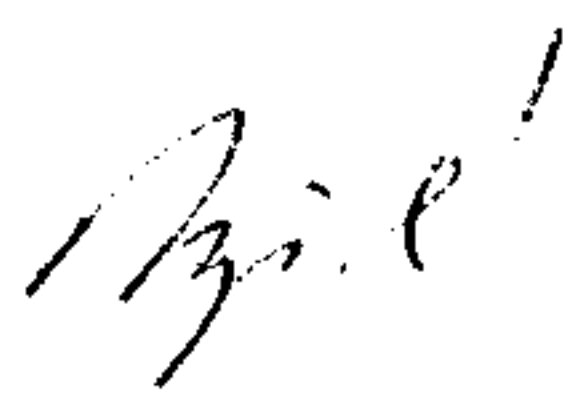
VAVERKA, J. Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska. Vyd.1. Brno: Jota, 2004. 358 s. ISBN: 80-7217-297-2

**DAVID, P., SOUKUP, V., DOKOUPIL, I. 777 kostelů, klášterů, kaplí České republiky. 1. vyd. Praha: Kartografie, 2002
58 s. ISBN: 80-7011-708-7**

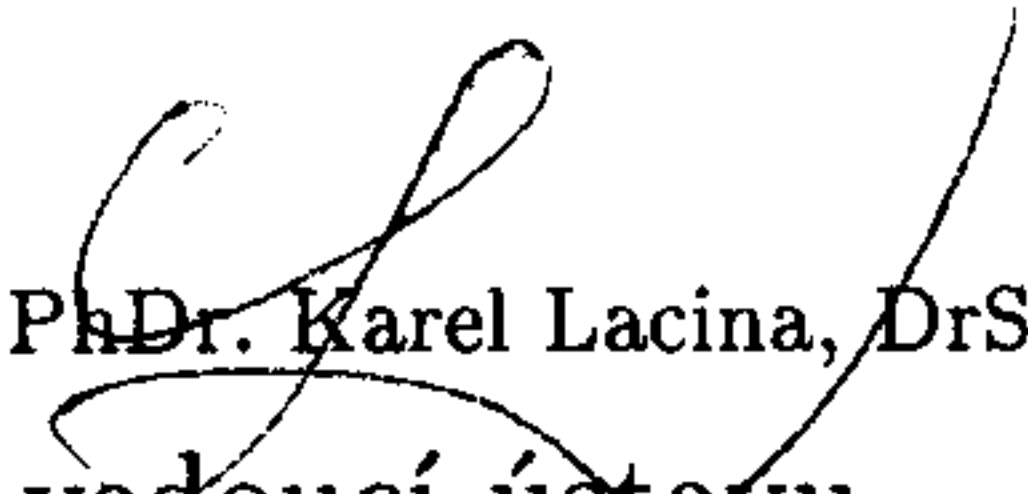
FRAIS, J. Reformy Marie Terezie a Josefa II. (nejen v českých a moravských zemích). Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2005. ISBN 80-7268-337-3

FINK, Z. Církevní stavby v Hradci Králové. Hradec Králové: Garamon-Biskupství královéhradecké, 2000. ISBN 80-86472-00-0

Vedoucí diplomové práce: **doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.**
Ústav veřejné správy a práva
Konzultant diplomové práce: **Ing. arch. Jan Falta**
Ústav veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: **27. června 2008**
Termín odevzdání diplomové práce: **1. května 2009**

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

prof. PhDr. Karel Lacina, DrSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 21. července 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č.121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 12. 4. 2009

Miroslav Pekárek

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat především panu Ing.arch. Janu Faltovi za cenné rady, připomínky a ochotu při vedení této diplomové práce.

ANOTACE

Tato práce je zaměřena na budoucnost českých vesnických kostelů, které jsou za celá desetiletí ve velmi špatném technickém stavu. Jejím hlavním cílem je nalézt určité typy řešení, díky kterým by se mohly tyto chátrající kostely opět stát důstojnými kulturními a duchovními centry českých vesnic.

KLÍČOVÁ SLOVA

kostel, vesnice, obec, kaple, církev, restituce, historie, občanské sdružení, rekonstrukce

TITLE

The country churches and their future

ANNOTATION

The thesis is focused to the future of the Czech countryside churches which are in very bad technical conditions. The main target of this work is to find some types of solutions thanks to them the churches could become worthy cultural and spiritual centers of the Czech villages.

KEYWORDS

church, village, country, countryside, chapel, history, reconstruction,

civic association, restitution

Obsah

1. ÚVOD.....	9
2. HISTORIE CÍRKEVNÍHO MAJETKU NA ÚZEMÍ DNEŠNÍ REPUBLIKY.....	11
9. - 13. STOLETÍ.....	11
13. - 14. STOLETÍ.....	12
15. - 17. STOLETÍ.....	12
17. - 18. STOLETÍ.....	13
18. - 19. STOLETÍ – REFORMY MARIE TEREZIE A JOSEFA II.	14
POREVOLUČNÍ OBRAT OD ROKU 1848.....	15
ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA 1918 - 1938.....	16
<i>Tabulka 1 Rozloha církevních pozemků před reformou.....</i>	<i>16</i>
<i>Tabulka 2 Rozloha církevních pozemků po reformě.....</i>	<i>17</i>
NACISTICKÁ OKUPACE.....	17
ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA 1945 – 1989.....	18
ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA 1990 – 1992.....	19
ČESKÁ REPUBLIKA OD ROKU 1993.....	20
3. SOUČASNÁ SITUACE CÍRKVÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	22
3.1 KATOLICKÁ CÍRKEV V ČÍSLECH.....	22
3.2 ÚDRŽBA CÍRKEVNÍCH OBJEKTŮ.....	22
3.3 OTÁZKA RESTITUCE CÍRKEVNÍHO MAJETKU.....	23
3.4 JAK BY MĚLO PROBĚHNOUT VYROVNÁNÍ.....	24
3.5.1 <i>Důvody pro uskutečnění církevních restitucí.....</i>	<i>25</i>
3.5.2 <i>Důvody proti uskutečnění církevních restitucí.....</i>	<i>25</i>
3.5.3 <i>Závěr.....</i>	<i>26</i>
4. CHARAKTERISTIKA VLASTNICTVÍ MAJETKU CÍRKVE, OBCE A SOUKROMÉ OSOBY	27
4.1 CHARAKTERISTIKA VLASTNICTVÍ MAJETKU CÍRKVE.....	27
4.1.1 <i>Charakteristika a hodnota církevního majetku.....</i>	<i>28</i>
4.1.2 <i>Způsob financování církevního majetku v ČR.....</i>	<i>29</i>
4.1.3 <i>Modely vztahu státu a církve.....</i>	<i>29</i>
4.1.4 <i>Zdroje financování církvi.....</i>	<i>30</i>
4.1.5 <i>Současný model financování církvi v ČR.....</i>	<i>31</i>
4.2 CHARAKTERISTIKA VLASTNICTVÍ OBECNÍHO MAJETKU.....	32
4.3 CHARAKTERISTIKA SOUKROMÉHO MAJETKU.....	33
SHRNUTÍ.....	34
ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI.....	35
5. PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
5.1 PŘÍPADOVÁ STUDIE I: KOSTEL SVATÉHO PETRA A PAVLA.....	36
<i>Tabulka 3 Výdaje na opravu Kostela.....</i>	<i>40</i>

	<i>Obr. 1 Kostel před rekonstrukcí v roce 2004</i>	41
	<i>Obr. 2 Kostel po rekonstrukci v roce 2006</i>	41
5.2	PŘÍPADOVÁ STUDIE II: KOSTEL SV. ANTONÍNA Z PADOVY.....	42
	<i>Obr. 3 Kostel sv. Antonína z Padovy</i>	45
	<i>Obr. 4 Interiér kostela sv. Antonína</i>	45
5.3	PŘÍPADOVÁ STUDIE III: KOSTEL SV. KUNHUTY.....	46
	<i>Obr. 5 Kostel sv. Kunhuty před rekonstrukcí únor 2008</i>	50
	<i>Obr. 6 Interiér kostela duben 2008</i>	50
	<i>Obr. 7 Provizorní oprava střechy listopad 2008</i>	50
5.4	PŘÍPADOVÁ STUDIE IV: KUNŠTÁTSKÁ KAPLE.....	51
	<i>Tabulka 4 Náklady na obnovu kaple</i>	54
	<i>Obr. 8 Fotografie kaple z roku 1939</i>	54
	<i>Obr. 9 Kaple při rekonstrukci v roce 2003</i>	55
	<i>Obr. 10 Kaple po rekonstrukci v roce 2005</i>	55
5.5	PŘÍPADOVÁ STUDIE V: KOSTEL SV. MIKULÁŠE V POTVOROVĚ.....	56
	<i>Obr. 11 Náklady na obnovu kostela</i>	60
	<i>Obr. 12 Kostel před rekonstrukcí</i>	60
	<i>Obr. 13 Oprava střechy</i>	61
	<i>Obr. 14 Kostel po rekonstrukci střechy</i>	61
5.6	PŘÍPADOVÁ STUDIE VI: KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO - KOSTEL JAKO DOMOV.....	62
	<i>Obrázek 15: Kostel sv. Jana Nepomuckého</i>	66
	<i>Obrázek 16 Interiér kostela</i>	67
5.7	PŘÍPADOVÁ STUDIE VII: KOSTEL SV. VÁCLAVA V BŘECLAVI.....	67
	<i>Obr. 17 Kostel sv. Václava</i>	71
	ZÁVĚR PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	72
6.	ZÁVĚR	74
	POUŽITÁ LITERATURA	76

1. Úvod

Téma své diplomové práce Vesnické kostely a jejich budoucnost jsem si vybral proto, neboť v poslední době se objevují kostely, zejména na vesnicích a v malých městech, které jsou ve velmi špatném technickém stavu. Příčin je hned několik. Za prvé je to mnohdy velmi vysoký věk samotných staveb a vlivy počasí, které za spousty let dokázaly některé kostely přivést do havarijního stavu. Za druhé je to vliv politický a finanční, neboť během socialismu se na obnovu kostelů, ale ani na podporu církve, příliš prostředků nedostávalo, takže většina nákladnějších oprav nemohla být realizována. Samozřejmě dnes je situace taková, že Česká republika je podle statistik dlouhodobě zemí s největším podílem lidí bez vyznání na celém světě. A právě proto i investice na rekonstrukci kostelů, ale i jiných církevních budov, je velmi problematická, neboť nemá většinovou podporu veřejnosti v souvislosti s náboženstvím. Na druhou stranu si ale lidé začínají čím dál více uvědomovat, že obnovou staré zchátralé stavby obecně, je prostředí, ve kterém žijí, mnohem příjemnější. Dalším faktem je, že zejména na vesnicích jsou si lidé díky veřejným stavbám mnohem blíže, než ve městech. Proto takový kostel nemusí sloužit vždy pouze jako místo k bohoslužbám, ale i ke konání jiných společenských akcí, jako jsou různé poutě, slavnosti, koncerty, jarmarky a jiné akce.

Velikým problémem dnešní doby je spor o vlastnictví církevního majetku mezi státem a samotnými církvemi. Lidé již nechodí do kostelů v takovém počtu jako například před 80 – 100 lety, tudíž nastává otázka, jakým způsobem zachovat tyto často velmi nádherné kulturní stavby tak, aby jednak byly důstojnými stavbami v centrech vesnic a měst, a současně byly nějak vhodně využívány nejen k církevním účelům.

Cílem mé práce je přijít na nejlepší způsob, jak zajistit existenci a budoucnost českých vesnických kostelů. Na základě teoretických informací a případových studií konkrétních vesnických kostelů, zanalyzuji situaci v České republice a problematiku údržby, rekonstrukce, využití, finančních nároků a na formy vlastnictví těchto případů.

Každý z vybraných kostelů je něčím specifický, co do formy vlastnictví, tak i svou funkcí. Z těchto konkrétních případů zjistím, jakým způsobem se kostel využívá, pokud zůstane v rukou církve, či získá stavbu obec do svého majetku a nebo soukromá osoba.

V případových studiích se zabývám zejména projekty, které byly úspěšně realizovány, neboť o neúspěšných projektech je velmi těžké získat relevantní informace.

Na závěr shrnuji, jaký způsob vlastnictví a jaké využití kostelů je společensky nej přijatelnější z hlediska užitku pro co nejširší veřejnost a jakým způsobem financovat projekty revitalizací a rekonstrukcí vesnických kostelů v České republice.

2. Historie církevního majetku na území dnešní republiky¹

Jestliže se podíváme na české dějiny z hlediska vývoje církevního majetku, vidíme jasně vývojové etapy. V každé z těchto etap zmiňuji nejvýznamnější změny v uspořádání církevního majetku. Tato část je velmi důležitá k pochopení toho, jakým způsobem vůbec církev nabývala tento majetek, kdo ho spravoval a hlavně proč dnešní představitelé církve tolik usilují o navrácení tohoto majetku. Dále je také velmi zajímavé, jak obrovský měla vliv církev v určitých historických etapách a jak ho v těchto obdobích ztrácela a následně opět nabývala.

9. - 13. století

Podle germánského právního řádu, který se uplatňoval jak ve Velkomoravské říši, tak v raně středověkém českém státu, byly hradské a později i městské a venkovské kostely a fary budovány panovníky a později i šlechtou a městy. Zpočátku byly považovány za jejich majetek, protože podle germánského práva platila zásada, že budova patří majiteli pozemku. Majitelé financovali investiční i provozní náklady a hmotně zabezpečovali duchovní z desátků, které odváděli poddaní. Desátek znamenal čtyřicátý díl roční úrody. Placení desátku poddanými zavedl roku 976 první pražský biskup Dětmar. Z odváděného desátku dostával biskup jednu čtvrtinu, zatímco zbývající tři čtvrtiny zůstávaly majiteli církevní stavby na údržbu a na vydržování kněze a personálu kostela. Církevní část desátku se mimo jiné vynakládala i na almužny chudým a na ošetřování nemocných.

Na přelomu 12. a 13. století se pod vlivem reformního hnutí papeže Alexandra III. (1159 - 1181), provádějícího usnesení 2. lateránského koncilu (1139), také u nás začal uvolňovat vlastnický vztah ke kostelům a farám. Původní majitelé se vzdávali vlastnického práva a uznávali svůj vztah k těmto stavbám za patronátní. Neobešlo se to bez urputného zápasu mezi pražskými biskupy a panovníkem. Definitivně se přechod na patronátní právo u nás prosadil ve 13. století. Došlo k tomu po četných sporech ujednáním historické dohody mezi státem a církví, tj. mezi králem Přemyslem Otakarem I. a

¹ Kapitola převzata z: KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituice*. Praha: Občanský institut, 1995. ISBN 80-901659-3-1

tehdejší pražským biskupem Ondřejem. Kláštery byly zakládány a budovány zpočátku většinou panovníky a později i šlechtou. Kláštery byly zprvu hmotně zajišťovány desátky a podíly z knížecích důchodů, později byly obdarovávány statky určenými k jejich obživě.

13. - 14. století

Od roku 1198, respektive od roku 1204, byli čeští panovníci dědičnými králi, země bohatla a s ní i církev. K vyvrcholení rozsahu církevního majetku došlo za zbožného císaře a krále Karla IV. Podle našich historiků tehdy v důsledku již 600 let trvající štědrosti panovníků, šlechty, měšťanů i poddaných dosáhlo církevní vlastnictví v naší zemi svého největšího rozmachu a církvi patřila celá třetina půdy. To vedlo na jedné straně k bohaté stavební činnosti (stavba gotických kostelů), ale na druhé straně k rozpoutání vlny závisti, která čekala jen na svou příležitost. Ta se naskytla v důsledku vypuknutí schismatu v církvi v roce 1378, který u nás vedl k husitským bouřím a válkám.

17.9.1419 došlo k prvnímu velkému útoku pražského lidu proti katolickým kostelům a klášterům, který pokračoval i v dalších letech. Celkem bylo za husitských válek vypáleno a vypleněno asi 170 klášterů a několik set kostelů, přičemž movité umělecké památky vzaly za své. Šlechta a města si rozebrala církevní pole a lesy.

V červenci roku 1420 byly husity oficiálně formulovány čtyři artikule pražské jako programový základ husitství. Ty zněly:

- svoboda kázání,
- přijímání pod obojí,
- odnětí majetku církvi a návrat k chudobě,
- veřejné trestání těžkých hříchů.

Zde má svůj původ dnešní názor, že katolická církev má být chudá, aby byla věrohodná.

15. - 17. století

Za husitských válek v Čechách rozchvátla šlechta a města většinu církevního majetku, zatímco na Moravě se majetkové poměry církve tak drasticky nezměnily. Lze odhadnout, že církvi díky lepším poměrům na Moravě zůstalo v držení asi 10% dnešního

půdního fondu ČR ve srovnání s 30% před husitskými válkami. Ztratila tedy dvě třetiny svého majetku. V Čechách zůstaly církvi jen ty majetky, které se nacházely v krajích, kde se udržela katolická šlechta a města. Byl to husitský král Jiří z Poděbrad, který se v rámci zklidňování rozháraných poměrů zasloužil o vrácení jmění některým klášterům v Čechách. Pražští arcibiskupové přišli prakticky o všechny statky. Arcibiskupství zůstávalo dlouho neobsazené a první arcibiskup musel žít z řádového jmění. Také kláštery se jen těžce zotavovaly z úpadku a mnohé zanikly.

17. - 18. století

Hlavním církevně-právním důsledkem bitvy na Bílé hoře bylo to, že roku 1624 prohlásil Ferdinand II. katolické náboženství za jediné státem povolené v Čechách. Uplatnil tak i v Čechách ujednání augšpurského míru uzavřeného v Německu 25.9.1555, kterým byla zajištěna německým protestantským stavům náboženská svoboda podle zásady "Cuius regio, eius religio" ("Čí kraj, toho i náboženství"). Toto výsadní postavení panovníka určovat náboženské vyznání svých poddaných bylo zrušeno až roku 1849 Františkem Josefem I.

Zpočátku se církevním představitelům zdálo, že vítězství Habsburků na Bílé hoře umožní restituci církevního majetku ztraceného za husitských válek, ta se však pro odpor šlechty a měst neuskutečnila. Náhradou za restituci se stala dohoda mezi papežem a císařem z roku 1630 o ekonomickém zabezpečení pražského arcibiskupství. Podle ní se arcibiskup pražský zavázal, že nebude žádat restituci předhusitských majetků, a panovník se zato zavázal, že bude arcibiskupovi odvádět 15 krejcarů z každé bečky soli dovezené do Čech. Toto originální řešení podílnictví církve na clu, tedy na příjmu státní pokladny, umožnilo pražským arcibiskupům kupovat statky k získání nového zdroje důchodů k obnovování kostelů a farností.

18. - 19. století – Reformy Marie Terezie a Josefa II.

Toto období je pro církve, zejména katolickou velmi nepříznivé. Mohli bychom ho směle nazvat jedním z nejhorsích. Habsburkové zahájili mohutnou ofenzívu proti církvi, aby z ní učinili poddajný nástroj státního absolutismu. Karel VI. zakázal církvi roku 1723 získávat nemovitosti. Marie Terezie dala církve pod tuhý státní dozor, zejména správu diecézního a řádového jmění. Církevní nadace byly věnovány armádě a školství. Josef II. ještě více zostřil státní dohled nad církvi.

S odůvodněním, že většina církevního majetku vznikla z darů bývalých panovníků, zavedl do josefinského státního práva ustanovení, že "církevní statky nepřestaly být statky státními". Církevním orgánům ponechal jen řízení jejich hospodářského provozu pod státním dozorem tak, aby církevní statky byly spravovány a užívány přesně tak, jak si to přál panovník. Jeho nové placetum regium z roku 1781 odňalo papežům téměř všechnu moc nad církvi na území jeho říše.

Roku 1781 zrušil všechny kláštery, které se nezabývaly vzděláváním, vědeckou činností, zdravotnictvím nebo charitou.

V letech 1782 až 1787 bylo zrušeno v Čechách celkem 71 mužských a ženských klášterů. V této době probíhalo velmi citelné oddělení státu od církve, které se dotklo velké části všech klášterů v zemi. V Čechách bylo v tomto období zřízeno na 250 nových farností. Po reformách Josefa II. pokleslo církevní vlastnictví pozemkového fondu na třetinu půdního fondu dnešní České republiky. Majetek v kláštorech byl vyvlastněn státem a byly založeny tzv. zemské náboženské fondy. Právě z těchto náboženských fondů se také financovalo zvyšování počtu farností a stavba vesnických kostelů.

Roku 1809 nařídil František II. církvi vydat všechno zlato a stříbro z kostelů státu, aby získal finance na svoje vleklé války. Církev tak přišla o velké množství vzácných kalichů, monstrancí a jiných klenotů, které jí zbyly po husitských válkách a které vytvořilo barokní umění.

Porevoluční obrat od roku 1848

Revoluce v roce 1848 osvobodila církve z nejtuzší formy státního dohledu a začalo se hledat vyváženější uspořádání vztahů mezi státem a církví. Konkordátem mezi státem a církví byla církev znovu uvedena do správy svého majetku. Rakouský stát si však přitom vyhradil jistý vliv na církev, a to jak vzhledem k postavení katolické církve jako veřejné korporace, tak s ohledem na podporu poskytovanou státem katolické církvi. Státní předpisy v tomto směru na podkladě konkordátu vydané 20. června 1860 byly ponechány v platnosti ustanovením i po zrušení konkordátu a platily i v první Československé republice.

Nový vztah mezi státem a církví byl hledán v letech 1848 -1874 a nakonec byl upraven několika zákony z roku 1874. Církvi bylo obnoveno právo zakládat nadace, byla zrušena státní kontrola nad hospodařením církve a byly upraveny vnější právní poměry církve. Kněží přestali být považováni za jistý druh státních úředníků, stát si však ponechal rozhodující vliv na ustanovování nových biskupů, což byli většinou Němci, loajální vůči panovnickému domu. Z toho pak také pramenila nechuť českého lidu k církvi po převratu v roce 1918.

Protože patronátní vztahy namnoze zanikaly a náboženský fond nestačil financovat platy kněží, vyvstal naléhavý problém ekonomického zabezpečení chodu církevních institucí. Náboženský fond začal být dotován ze státních prostředků. Obstarávání nových finančních zdrojů pro církve, zejména na stavbu nových kostelů, placení farních zaměstnanců a na jiné potřeby farností, bylo vyřešeno uzákoněním tzv. kostelní konkurence. Ta znamenala, že všichni obyvatelé farnosti, kteří se hlásili k určitému náboženství, byli povinni přispívat formou kostelní přirážky k obecní dani na náboženské potřeby své farnosti. Tuto povinnost měly i právnické osoby sídlící ve farnosti.

Pro chudé farnosti byl přijat tzv. kongruový zákon, který zavedl tzv. kongruu. To byl státní příspěvek k příjmům chudých duchovních. Smyslem kongruí bylo vyrovnat sociální rozdíly v příjmech kněží bohatších a chudších farností.

Československá republika 1918 - 1938

O tom, že církev byla právoplatným vlastníkem svého majetku, nepochyboval ani československý stát při provádění pozemkové reformy v roce 1919, jakkoliv byl tehdy protikatolicky naladěný. Kdyby byly tehdy existovaly sebemenší právní důkazy pro tvrzení, že církevní majetek církvi nepatří, byl by toho stát bezpochyby využil, ale nestalo se tak a doklady o provádění pozemkové reformy uvádějí jako vlastníka příslušnou církevní instituci.

Československá republika převzala rakouské církevní zákonodárství. Majetek katolické církve požíval stejné státní ochrany, jaké požívala jiná obecně užitečná nadání.

V roce 1919 byla provedena pozemková reforma, jejímž cílem bylo odejmout část velkostatků velkým pozemkovým vlastníkům a rozdělit takto získanou půdu bezzemkům. Tato pozemková reforma ukončená v roce 1930 odňala velkým pozemkovým vlastníkům celkem 2 358 204 ha půdy, z toho 732 783 ha půdy zemědělské. Určitá část této půdy byla odňata také církevním vlastníkům.

Velký církevní majetek, který podléhal zákonu č. 215/1919 Sb. o zabránění velkého majetku pozemkového, jak se oficiálně nazývala první československá pozemková reforma prováděná ve prospěch drobných vlastníků, kterým měla být část tohoto velkého pozemkového vlastnictví převedena, představoval tuto rozlohu:

Tabulka 1 Rozloha církevních pozemků před reformou

Rozloha církevních pozemků	
Čechy	103 295 ha
Morava	130 824 ha
Celkem	234 119 ha

Provedením reformy bylo z něho převedeno na nové nabyvatele v Čechách 25 837 ha, tj. 25% církevní půdy, na Moravě 11 138 ha, tj. 8,5% církevní půdy, celkem 36 975 ha, tj. 16% církevní půdy.

Půda převedená na nové nabyvatele však představovala jen menší část státem zabrané půdy. Zábor v podstatě znamenal, že si stát vyhradil právo pozdější konfiskace v

rámci téhož zákona. Protože vznikly nejasnosti, kdo je vlastně vlastníkem této půdy podléhající záboru, zda stát nebo církev a jiní pozemkoví vlastníci, jejichž majetek se octl v záboru, řešila se tato věc u Nejvyššího správního soudu. Ten rozhodl dne 14.4.1927, že zábořem nepřešlo vlastnické právo na stát. Církev tedy zůstala vlastníkem těchto nemovitostí. Stát vyňal církvi ze záboru celkem 67 629 ha půdy, kterou nehodlal ani v budoucnu konfiskovat.

Tabulka 2 Rozloha církevních pozemků po reformě

Rozloha církevních pozemků	
Čechy	50 610 ha
Morava	17 019 ha
Celkem	67 629 ha

Církev ovšem i nadále hospodařila na celém svém majetku kromě toho, který byl v rámci zákona přidělen drobným vlastníkům.

Roku 1926 byl upraven zákon, který přiznal platy duchovním církví a náboženských společností za veřejné služby, např. vedení matrik apod. 9. dubna 1934 byla uzavřena mezi československým ministerstvem zahraničních věcí a Pozemkovým úřadem na jedné straně a Vratislavským arcibiskupstvím na druhé straně dohoda o způsobu provedení pozemkové reformy na statcích arcibiskupství. Právním nástupcem vratislavského arcibiskupství se stala Apoštolská administratura v Českém Těšíně, zřízená v roce 1946. Dohoda byla provedena jen zčásti a revize 1. pozemkové reformy uzákoněná v roce 1947 její do budoucna odložené části už vůbec nerespektovala.

Nacistická okupace

Během nacistické okupace byly některé církevní nemovitosti církvi v odtrženém pohraničí zkonfiskovány a tento majetek byl v pozemkových knihách převeden na Velkoněmeckou říši. Tyto neprávem a násilně zkonfiskované církevní majetky připadly zpět církvi dekretem presidenta československé republiky č. 5/1945 Sb. o vrácení majetku. V praxi se však s vrácením otálelo tak dlouho, až k němu v důsledku února 1948 vůbec nedošlo. Velmi špatně dopadl Řád německých rytířů (nyní s názvem Bratři domu Panny Marie Jeruzalémské). Tento řád byl nacistickým režimem pronásledován, protože se stavěl na obranu celistvosti československé republiky. Okamžitě po záboru pohraničí a

po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byl na obou územích zakázán, rozpuštěn, jeho majetek byl zkonfiskován a velmistr řádu byl až do konce druhé světové války internován.

Československá republika 1945 – 1989

Jelikož komunistická ideologie je zásadně proti existenci církve, bylo jasné, že náboženské organizace budou mít velmi těžké období své existence. Obnovená Československá republika se ocitla pod silným vlivem komunistické ideologie od samého počátku svého vzniku. Pro osud církevního majetku znamenal další těžkou pohromu zákon č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové reformy. Tento zákon byl přijat Ústavodárným Národním shromážděním dne 11. července 1947 a způsob jeho realizace byl stanoven vládním nařízením č. 194/1947 Sb. ze dne 12. listopadu 1947 o soupisu pozemkového majetku pro revizi první pozemkové reformy a o jejím vyznačení v pozemkových knihách. K soupisu a záboru tedy došlo těsně před únorem 1948.

Výměra církevních pozemků přihlášených k revizi první pozemkové reformy činila 177 673 ha. Církvi po ní mělo zůstat jen 5 203 ha.

Ihned po únoru však komunisté přistoupili k provedení radikální pozemkové reformy vydáním zákona č. 46/1948 Sb. o nové pozemkové reformě, kterou byla konfiskována prakticky veškerá zemědělská a lesní půda. Stalo se tak v době, kdy revize první pozemkové reformy byla v běhu a nebyla ještě dokončena. Po této reformě církvi zůstaly jen kostely, fary a farní zahrady do 1 nebo 2 ha. Tímto zákonem církve přišla i o drobné rozptýlené pozemky, které až dosud byly ve vlastnictví jednotlivých farností nebo řádů.

Zákony o pozemkové reformě č. 142/47 Sb. a č. 46/1948 Sb., určovaly finanční výši odškodnění za vyvlastněné pozemky státem. Ve skutečnosti však nikdy tyto peníze za odškodnění nebyly církvi vyplaceny. Stát proto musel přijmout nový zákon, a to zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, neboť jinak by církve byla úplně bez prostředků. Tím stát mohl vykonávat dohled nad církevním majetkem a udělování duchovním souhlas k výkonu duchovní služby. Tento zákon zaručoval náhradu výloh na osobní požitky duchovních, jejich cestování, stěhovací a jiné výlohy, sociální dávky a další náklady.

Tím však zdrcující útok na svobodu církve nekončil. Ve dnech 13. a 14. dubna 1950 bylo naráz internováno všech 2 200 řeholníků a během července až října téhož roku bylo internováno také všech 10 000 řeholnic. Stát se zmocnil tímto násilným aktem asi 850 klášterních objektů. Protože však tento čin nebyl na rozdíl od záboru zemědělské a lesní půdy nikdy podložen zákonným předpisem, prohlašovala prokuratura, že tyto objekty i nadále patří církvi. Ve skutečnosti se ovšem postupovalo tak, že správcem mnoha těchto objektů byla ustanovena Náboženská matice, která je bezostyšně darovala nejružnějším socialistickým organizacím.

Patronátní práva během staletí postupně zanikala, ale mnoho jich existovalo ještě v době únorového puče v roce 1948. V rámci úsilí o plné podřízení veškeré církevní činnosti státu převzaly na sebe československé státní orgány komunistickým zákonem č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společností počínaje dnem 1. listopadu 1949 všechny dosud existující patronáty ustanovením § 11 citovaného zákona: " Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami přechází na stát." Tento zvláštní stav, kdy stát převzal povinnost spolufinancovat společně s církví údržbu církevních objektů, platí dodnes, protože zákon č. 218/1949 Sb. nebyl dosud nahrazen jiným řešením. Nyní se podíváme na způsoby získávání majetku církvi.

Československá republika 1990 – 1992

Po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 začalo být zřejmé, že zákon o hospodářském zabezpečení církve z roku 1949 se brzy stane v novém právním pořádku anachronismem, a bylo nutno uvažovat o tom, jak by mělo vypadat ekonomické zabezpečení církve v demokratickém státě. S tím úzce souvisela i otázka, zda se má církev ucházet o vrácení majetku či nikoliv.

Zpočátku byli církevní představitelé v této věci velmi zdrženliví. Všude pracovali noví lidé, kteří se museli teprve zorientovat ve všech církevních problémech. V čele církve stanula nová hierarchie, řády obnovovaly svou činnost a potřebovaly ji někde zahájit. Proto vznikl přirozený požadavek na vrácení jejich majetku. Ten však sloužil jiným účelům a nebylo snadné ho uvolnit. Proto bylo zákonem č. 298/1990 Sb. o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací vráceno řeholníkům 57 objektů. Brzo se ukázalo, že to nestačí pro jejich náležitý rozvoj, a tak přes nechuť levice

bylo zákonem č. 338/1991 Sb. vráceno dalších 113 objektů. Pokus uzákonit vrácení dalšího, zejména diecézního, majetku církvi přes podporu všech českých pravicových stran ztroskotat na odmítavém postoji levice a HZDS, takže nakonec hlasy čtyř slovenských poslanců byla tato historická šance zmařena.

Česká republika od roku 1993

Počáteční ochota vyjít církvi vstříc se měnila více a více v neochotu. Otázka nového způsobu ekonomického zabezpečení církve se stala předmětem zdoluhavých přípravných prací na ministerstvu kultury, které muselo nejdříve zjistit, jak je tato otázka vyřešena jinde v Evropě a jakou cestou by se tedy asi mohlo jít u nás. Vrácení církevního majetku se mezitím stalo sporným politickým problémem. Už se nemluvilo o restituci, ale jen o možnosti nápravy některých křivd a už vůbec se nemluvilo o tom, co církev velmi zajímalo, jak totiž zapadne takto okleštěná restituce do systému celkového ekonomického zabezpečení církve v nových podmínkách.

Bylo třeba, aby si církev udělala sama jasno v tom, do jaké míry vlastně potřebuje vrácení svého majetku. Zpočátku se nevědělo, kolik nemovitostí a v jaké rozloze a struktuře vlastně církvi po druhé světové válce zůstalo, a bylo tedy třeba především zjistit, co církvi patřilo a jak ob stojí právní argumenty pro návrat majetku. Bylo tedy třeba především provést soupis nevráceného církevního majetku a zjistit způsob jeho ztráty. Tento soupis nevráceného církevního majetku byl prováděn v letech 1990-1994 a je nyní dokončen. Zejména pracné bylo zjišťování drobného rozptýleného vlastnictví farního, o kterém nikdy předtím neexistovaly přehledy a který byl ztracen zákonem č. 46/1948 Sb., jenž církvi ponechal jen kostely, farní budovy a farní zahrady do rozlohy 1 ha.

Biskupové stáli před problémem spočítat, jaký vliv by měla restituce na ekonomické zabezpečení církve. Bylo jasné, že ekonomická vazba církve na stát není zdravá, bylo ale možno reálně počítat s ekonomickou soběstačností církve? A to za podmínek, kdy církev byla po 40 letech soustavného útlaku silně oslabena nedostatkem kněží, jejich vysokým průměrným věkem a nedostatečným zapojením laiků do života církve. Bylo třeba obnovit současně všechny církevní aktivity, které jsou u církve působící ve svobodných zemích běžné a samozřejmě, jako je např. církevní školství nebo zdravotnictví, podpora misí, církevní charitativní činnost, zapojení do mezinárodních církevních struktur, do ekumenického úsilí, budování církevní infrastruktury a

informačního systému, nezbytná modernizace technického vybavení církevních institucí, zapojení církve do činnosti veřejných sdělovacích prostředků, rozvoj pastorace, péče o rodiny, mládež, vězně a další specifické skupiny obyvatelstva, starost o sociální péči atd.

Doufalo se, že dojde k projednávání systému ekonomického zabezpečení církví a náboženských společností přímým jednáním mezi vládou na jedné straně a katolickou církví a Ekumenickou radou církví na straně druhé. K tomu účelu byla ustavena komise, která měla tato jednání vést. V ní byl za diecéze pražský arcibiskup Vlk, za řeholníky a řeholnice provinciál dominikánů Duka a za Ekumenickou radu církví synodní senior Smetana. K jednání však nedošlo

Současný stav je takový, že ministerstvo kultury připravilo pro vládu návrh budoucího systému ekonomického zabezpečení církví, který byl církvemi a náboženskými společnostmi akceptován. Předpokládá se, že teprve po jeho projednání a přijetí bude řešena i otázka restituce církevního majetku, protože ta je dílčím problémem systému ekonomického zabezpečení.

3. Současná situace církví v České republice

3.1 Katolická církev v číslech

Ke katolické církvi se při posledním sčítání lidu provedeném v roce 2001 hlásilo 2 740 780 obyvatel, tj. 26,8 %. Z toho 350 000 věřících navštěvuje nejméně jednou týdně bohoslužbu, ostatní ji navštěvují nepravidelně, zejména o svátcích, nebo jsou pokřtěni, ale služby církve vyhledávají jen při významných životních událostech².

Katolická církev je rozdělena do 7 diecézí - pražské, brněnské, plzeňské, královéhradecké, českobudějovické, olomoucké a litoměřické. Každá diecéze je pak dále rozdělena na jednotlivé farnosti.

Tyto farnosti mají ve správě zhruba 3 500 kostelů a kaplí, které je třeba udržovat.

3.2 Údržba církevních objektů³

Stát vynakládá na financování činnosti církví a náboženských společností celkem částku kolem 1,3 mld. Kč, což představuje nepatrný zlomek státního rozpočtu, avšak nekryje dostatečně ani provozní, ani rozvojové projekty římskokatolické církve. Je také třeba říci, že každá diecéze je na tom jinak z ekonomického hlediska.

Kdybychom chtěli najednou dát do pořádku všechny církevní majetek v České republice, musel by stát vynaložit na tyto opravy kolem 30 miliard korun. To je samozřejmě zcela nemožné při dnešním stavu státního rozpočtu. Pokud by se pokračovalo stejnou rychlostí oprav, jako doposud, údržby by trvala minimálně 100 let, a to by tyto objekty nesměli dále chátrat.

Z tohoto státního příspěvku ve výši 1,3 mld. Kč připadá 88% na římskokatolickou církev. Tento státní příspěvek kryje osobní požitky, provozní náklady a opravy uměleckých památek. Státní příspěvek se tedy podílí na financování činnosti církve asi 40 - 45%. Ostatní výdaje kryjí sbírky a dary, něco málo získává církev z nájmu, úroků a z náhrad škod. Z hlediska státu se tato finanční podpora církví jeví jako nepatrná položka.

² Statistika dostupná v elektronické podobě na <<http://www.czso.cz>>

³ Převzato z: KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce*. Praha: Občanský institut, 1995. ISBN 80-901659-3-1

To, co je z hlediska státního rozpočtu zcela nepatrné, je ovšem pro církve věc životního významu. Systém ekonomického zabezpečení církví by měl umožňovat, aby církve v novém systému získávaly nejméně stejně finančních prostředků jako v systému starém a aby měly možnost svoje důchody zvyšovat s ohledem na inflaci.

Protože podstata nového systému ekonomického zabezpečení dosud nebyla definitivně stanovena, panuje o jejím osudu a o výši tohoto zabezpečení v církevních kruzích velká nejistota. Z tohoto důvodu, ale i z jiných důvodů, se církve nemůže vzdát práva na navrácení majetku.

Kdyby se církevní představitelé vzdali majetku, na který mají právo, ve prospěch necírkevních právních subjektů, jednali by proti svým povinnostem. To ovšem neznamená, že by nebyli oprávněni uzavřít v této věci přijatelný kompromis, odpovídající společenské situaci.

A právě to je podstata celého dlouhého a vleklého sporu o restituce církevního majetku. Existencí dvou zcela protichůdných názorů se dostáváme na velmi tenký led. Zejména proto, že obě strany sporu mají v rukávech argumenty, které jsou z obou táborů velmi silně podporovány.

3.3 Otázka restituce církevního majetku

V této kapitole se pokusím nastínit dva protilehlé názory na otázku případného vracení církevního majetku církvím z vlastnictví státu. Samozřejmě o právních důvodech jste se mohli dovědět v kapitole uvedené výše.

Problém církevních restitucí se stal velmi diskutovaným tématem na naší politické scéně. Řešení je však stále v nedohlednu. Na věc existují v podstatě dva – protichůdné názory. Příznivci církve samozřejmě považují navrácení majetku opět do rukou církve jako určitý druh satisfakce za 40 let komunistického režimu, kdy církve měla jen velmi omezený přístup ke správě majetku. Názor této skupiny je takový, že chce navrátit do církevních „rukou“ vše, co jim bylo zabaveno po roce 1948. Opačný názor reprezentuje skupina lidí, kteří zastávají názor, že církve by měla být stále pod určitým vlivem státu, neboť majetek, který církve historicky vlastnila a doposud vlastní byl stejně církvi darován panovníkem. Druhý, a také velmi silný argument je, že veřejnost nemá příliš

velkou důvěrou v církevní instituce jako takové a tudíž nevidí jediný důvod, proč majetek církvím vracet.

Bohužel tímto vzniká velký zmatek o výkladu oprávněnosti restituce. Mnoho lidí si nedokáže udělat samostatný osobní názor na tuto problematiku a tudíž nevědí, jaký názor objektivně zastávat. Tím, že církev již od roku 1989 nepřetržitě vyžaduje nápravu tohoto pro ně nepříznivého stavu, se může stát, že lidé snadno inklinují k názoru, že církev chce skrz zpětně nabitý majetek získat opět svou moc a vliv jak ve společnosti, tak i na politické scéně.

Ve výsledku se tedy názor veřejnosti řídí primárně zejména dle toho, zda jsou příznivci, či odpůrci církve jako takové a možná i vzhledem k nedostatku relevantních a úplných informací z obou stran nejsou schopni rozhodnout, zda je restituce církevního majetku oprávněná, či ne.

3.4 Jak by mělo proběhnout vyrovnání

Církvím má připadnout zpět pouze majetek v držení státu a státních organizací, nikoliv obcí, krajů nebo soukromých osob. Část majetku, který zůstane státu, bude převedena na obce, část privatizována a část si stát ponechá. Stát bude i nadále přispívat na církevní památky.

Jako příklad zde uvedu státní podnik Lesy České republiky (LČR). V tomto případě by podnik musel vrátit kolem 3% zalesněných ploch zpět církví, což pro představu činí o zhruba 36 000 hektarů. Dalších zhruba 125 000 hektarů lesů by musel stát vyrovnat s církvemi jako finanční kompenzaci..

Nyní se podíváme na dva názory, které rozdělují samozřejmě i veřejnost na dva tábory. Uvedu několik faktů na každé straně tak, aby byla jasná pluralita názorů.

3.5.1 Důvody pro uskutečnění církevních restitucí

Církevní majetek byl po roce 1948 zabaven a spravuje ho stát. Po revoluci uplynulo 20 let a změna žádná. Problém se neomezuje na morální rovinu, že co bylo ukradeno, má být vráceno. Finanční kompenzace by církvím zaručovaly určitou nezávislost a zároveň navrátily jejich materiální a hospodářskou základnu, která jim byla v době komunismu ukradena. Vyrovnání církvím do budoucna zaručí samostatnost, aby mohly hospodařit samy, jak tomu bylo vždy.

Dalším argumentem pro uskutečnění církevních restitucí je názor, že by se církve od státu měly odloučit. Problém církev vidí v tom, že by duchovní neměli být placeni ze státní kasy, jak tomu bylo za komunismu.

Argument, že stát vyplatí přehnané sumy církvi v restitucích je zavádějící z toho důvodu, že na druhou stranu ušetří za tyto výdaje ve státním rozpočtu.

Církve by z principu neměly vstupovat do politiky. Jejich úloha založena na charitativní, vzdělávací a duchovní činnosti. A právě k výkonu těchto činností musí být finančně samostatné.

3.5.2 Důvody proti uskutečnění církevních restitucí

Pokud se podíváme na důvody, které mluví jednoznačně proti vrácení majetku církvím, pak je to zejména fakt, že církve při svém odhadu majetku nevycházejí z prokazatelných a objektivních dat a tudíž je velmi problematické vyčíslit přesnou částku, která by měla být vyplacena. Dále není jasné, co se s navráceným majetkem a zejména s finančními prostředky stane. Myslím, ale že mezi největší problémy patří otázka vyčíslení finanční částky, na kterou by měla mít eventuelně nárok.

3.5.3 Závěr

S církevními restitucemi nesouhlasí většina obyvatel České republiky. Je to dáno zejména nedůvěrou občanů v církev. Mnozí na ni nahlíží jako na organizaci, která po celá staletí negativně ovlivňovala dění po celém světě. Dalším argumentem často bývá otázka, proč vracet církvím zabavený majetek komunistickým režimem, když v minulosti právě církve tento majetek mnohdy získaly také zabavením nebo dokonce násilně. Na tyto otázky je samozřejmě velmi těžké odpovědět. V neposlední řadě je nasnadě zamyslet se nad tím, jak se vůbec přišlo na částku 83 miliard korun, kdo tento majetek hodnotil? Je to hodně, či málo? Představitelé církve hovoří pouze o jedné třetině skutečné ceny, což zní jako vstřícné gesto. Na druhou stranu je otázka, jestli tyto výpočty jsou založené na faktech nebo na „jakémsi“ odhadu, který bude velmi těžké oficiálně doložit.

4. Charakteristika vlastnictví majetku církve, obce a soukromé osoby

V této kapitole se zaměřuji na charakteristiku jednotlivých druhů vlastnictví obecně. Je to také jedna z velmi důležitých věcí, neboť vlastnictví jako takové je dáno zákonem, ze kterého vyplývají nejen výsady, ale zejména povinnosti vlastníka daného předmětu vlastnictví, které musí dodržovat. Co se týče srovnání těchto tří výše uvedených skupin vlastníků, každý se řídí jinými pravidly a to zejména ve financování nákladů předmětu vlastnictví. Na základě obecné charakteristiky vlastnictví jednotlivých subjektů je pak následně jednodušší pochopit chování těchto subjektů ve vztahu k předmětu vlastnictví.

4.1 Charakteristika vlastnictví majetku církve⁴

Než si představíme současný majetek církví v České republice, musíme si vyjasnit několik základních pojmů.

Konfesní právo v ČR

zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění zákonů č. 88/1950, 16/1990, 165/1992, 522/1992 Sb.

Smysl a účel církevního majetku

Kodex kanonického práva deklaruje, že církev má vrozené právo nezávisle na světské moci nabývat, držet, spravovat a zeizovat majetek, aby byly dosaženy cíle jí vlastní. Toto kanonické ustanovení je v souladu s lidskými právy podle mezinárodního práva i podle ústav demokratických států.

Hospodaření

Pro hospodaření a správu majetku vydala Česká biskupská konfese pravidla:

⁴ Převzato z: TRETERA, Rajmund Jirí. *Stát a církve v České republice*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. -- 156 s. ; ISBN 80-7192-707-4

1. Ekonomická rada diecézí má povinnost připravit podle pokynů diecézního biskupa každý rok plán příjmů a výdajů, které se pro příští rok předvídají pro řízení celé diecéze, a po skončení roku zhodnotí účetní výkaz příjmů a výdajů.

2. Ekonom diecéze spravuje pod autoritou biskupa a způsobem určeným ekonomickou radou diecézní majetek a z příjmů diecéze platí vydání, které biskup nebo jiné od biskupa určené osoby právoplatně nařídily zaplatit.

3. Ordinář má povinnost pečlivě dohlížet na správu majetku podřízených právnických osob. Diecézní biskup je povinen před rozhodnutím, které jsou s ohledem na hospodářský stav závažná, vyslechnout ekonomickou radu a sbor konzultantů. Závažná rozhodnutí jsou, jestliže se jedná o hodnotu mezi 5-50 mil. Kč.

Hospodaření probíhá na základě jednoduché rovnice Příjmy=Výdaje. Církev musí vystačit s těmi prostředky, které má, neboť zadlužení nepřichází v úvahu. Kostely ani fary není možno zastavovat.

Veškeré finanční operace, které církev v průběhu roku provádí, musí církevní účetní jednotky zaznamenat do podvojného účetnictví. Rozpočet sestavují biskupství a předkládají jej České biskupské konferenci.

4.1.1 Charakteristika a hodnota církevního majetku

Majetek církví lze rozdělit na majetek movitý a nemovitý.

Movitý majetek

Mezi movitý majetek patří veškeré vybavení kostelů a farností, umělecká díla jako jsou sochy, obrazy, různé relikvie, liturgické nádoby a oblečení, to vše v nevyčísitelné hodnotě. Ale patří sem také dopravní prostředky, peníze atd.

Nemovitý majetek

Římskokatolická církev vlastní pouze kostely, kaple, fary a farní zahrady do 1 ha. Je to stav, který nastolila pozemková reforma v roce 1947. Budovy- z budov vlastní 4 570 kostelů, 2 368 kaplí a 2 796 farních budov. Tyto stavby, jež jsou starší než 100 let, mají

kulturní hodnotu, kterou nelze vyčíslit, odhadnout, či definovat. Proto není známa ani jejich celková hodnota peněžní.

Pozemky- kromě těch pozemků, na nichž stojí kostely, kaple a farní budovy, církve žádné pozemky nemá.

4.1.2 Způsob financování církevního majetku v ČR

Tak, jako se z problému uspořádání vztahu státu, církvi a náboženských společností stalo historické trauma české společnosti, tak také dochází při hledání modelu financování církvi v České republice zdánlivě k neřešitelnému problému. Při tom jak pro vztah státu a církvi, tak pro jejich financování existují ustálené systémy a to již i v zemích, které prochází transformací podobně jako Česká republika.

Protože uplatňované systémy financování církvi poměrně úzce navazují na model uspořádání vztahu státu a církve v dané společnosti, je následně problém financování církvi popsán s využitím variant těchto modelů.

4.1.3 Modely vztahu státu a církve

Vztah mezi státem a církvi je ve své podstatě určující pro ekonomické postavení církvi a náboženských společností v daném státě. Vytvářel se v každé zemi odlišně v závislosti na dnes již historických vlivech či faktorech a vyznačuje se značným rozpětím od plné identifikace (sepětí státu a církve) až po krajní mez neidentifikace, kterou představuje odluka.

V České republice se tento vztah charakterizuje jako nevyhraněný, přechodný stav kooperace. V konfesních zákonech přijatých po roce 1989 je zakotvena náboženská svoboda, ale stále existují vládní úřady, které se zabývají otázkami církve, není vyjasněn vzájemný vztah státu a církve k církevnímu majetku a není ani vyjasněno ekonomické postavení církvi, a to dokud nebude přijat nový zákon o církvích a vyjasněny restituční církvevního majetku.

4.1.4 Zdroje financování církví

Financování z výnosu nemovitého a movitého majetku

Současný vlastní majetek církví slouží jako dodatekový zdroj financování církevní činnosti jen v nepatrné míře. Jen v některých budovách lze část prostor pronajmout a tak nájemné nestačí ani na jejich běžnou údržbu.

Financování ze sbírek a darů

Sbírky, konané při bohoslužbách tvoří součást příjmů všech církví v naší zemi i na celém světě. Jejich výnos je relativně vysoký a poměrně stálý. V evangelických církvích sbírky tvoří zpravidla druhou nejvyšší příjmovou položku a v katolických diecézích celkový výnos sbírek činil v posledních letech přibližně stejnou částku jako státní dotace na platy duchovenstva. Sbírky jsou osvobozeny od daně z příjmu.

Financování ze státních dotací a subvencí

Z historických okolností vyplývá, že stát nese část nákladů na činnost církví ze svého rozpočtu, a to každoročním přidělováním dotací na platy duchovenstva, laických zaměstnanců církevních ústředí, na jejich věcné náklady a na údržbu církevních památek. Tyto dotace se nazývají Státní příspěvky na zabezpečení platů duchovenstva a nákladů činnosti církevních ústředí, a jsou přidělovány jednotlivým diecézím, které je dále přerozdělují nižším úrovním. Výše základních platů duchovních jsou stanoveny státními předpisy.

Financování obecně prospěšných činností církví z veřejných rozpočtů

Stát financuje církevní školy, duchovní službu v armádě, církevní nemocnice i sociální ústavy. Ze stejných zdrojů má být kryta údržba a rekonstrukce historických památek ve vlastnictví církve. Tyto památky jsou zdrojem příjmů celé společnosti z cestovního ruchu. Církev je přitom zhodnocují jak běžnou údržbou, tak z nich užíváním činí živé památníky.

4.1.5 Současný model financování církví v ČR

Současný způsob financování v ČR je dán zákonem č. 218/1949 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který zakládá automatický nárok registrovaných církví na podíl na státním rozpočtu na dotování vlastní náboženské činnosti.

Z registrovaných církví, kterých je celkem 21, státní příspěvek zásadně nepožadují Křesťanské sbory, Náboženská společnost Svědkové Jehovovi a Církev Ježíše Krista svatých posledních dnů (Mormoni). V období po listopadu 1989, kdy bylo zřejmé, že dojde k podstatným změnám ve vztazích mezi církvemi a státem, se církve začaly připravovat na to, že se budou muset obejít bez státního příspěvku a začaly budovat vlastní ekonomickou soběstačnost. Státní příspěvek na náboženskou činnost v současnosti využívá 15 církví.

U ostatních čtrnácti církví lze hovořit o závislosti na prostředcích ze státního rozpočtu. Podíl prostředků ze státního rozpočtu na celkových nákladech se u jednotlivých církví a náboženských společností pohybuje mezi 20% až 80% v závislosti na ekonomické situaci dané církve, obětavosti jejích členů (podílu na pokrytí jejích finančních potřeb) a snaze církve obejít se bez finanční pomoci státu. Přehled finančních zdrojů, které stát uvolnil ze svého rozpočtu církvím za posledních pět let, je uveden a sumarizován v následující tabulce hodnoty jsou uvedeny v tis. Kč.

4.2 Charakteristika vlastnictví obecního majetku⁵

Zákon č. 250/2000 Sb. tvoří základní právní předpis pro tvorbu, funkci a obsah rozpočtů obcí, závěrečného účtu, rozpočtového výhledu a procesu. Dále obsahuje rozpočtová pravidla územních rozpočtů.

Rozpočtový výhled

Na základě novely č. 557/2004 Sb. zákona č. 250/2000 Sb. mají obce za povinnost sestavovat rozpočtový výhled na 2 až 5 let po roce, na který se sestavuje roční rozpočet.

Rozpočet

Rozpočet obce je finanční plán, jímž se řídí její hospodaření, sestavován vždy na období jednoho kalendářního roku v návaznosti na rozpočtový výhled. Dále navazuje na údaje z rozpisu státního rozpočtu na příslušný rok a navazuje na jiné veřejné rozpočty, k nimž má obec finanční vztah.

Hospodaření podle rozpočtu

Obce zajišťují výkon finanční kontroly na základě zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole. Dále pak musí hospodařit v souladu se schváleným rozpočtem. Součástí je také pravidelná a úplná kontrola svého hospodaření a hospodaření jimi zřízených a založených právnických osob a zařízení po celý rozpočtový rok.

Zákon o obcích č.128/2000 Sb.

Hospodaření obce

§ 1

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce.

⁵ Převzato z: HAVLAN, Petr. *Majetek obcí a krajů v platné právní úpravě*. aktualiz. a podstatně dopl. vyd.. Praha: Linde, 2008 ISBN 978-80-7201-708-9

§ 2

(1) Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající.

(2) Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem.

§ 38

(1) Majetek obce musí být využíván účelně a hospodárně v souladu s jejími zájmy a úkoly vyplývajícími ze zákonem vymezené působnosti. Obec je povinna pečovat o zachování a rozvoj svého majetku. Obec vede evidenci svého majetku.

(2) Majetek obce musí být chráněn před zničením, poškozením, odcizením nebo zneužitím. S nepotřebným majetkem obec naloží způsoby a za podmínek stanovených zvláštními předpisy, pokud tento zákon nestanoví jinak.

(6) Obec je povinna chránit svůj majetek před neoprávněnými zásahy a včas uplatňovat právo na náhradu škody a právo na vydání bezdůvodného obohacení.

4.3 Charakteristika soukromého majetku⁶

Vlastnické právo je jedním ze základních lidských práv, ochranu mu poskytuje i Listina základních práv a svobod.

Vlastnické právo se často zaměňuje s pojmem vlastnictví. Vlastnictví je však ekonomickou kategorií, jako souhrn historicky určených majetkových vztahů držby, užívání a dispozic s věcmi. Vlastnické právo je kategorií právní a lze jej dále třídit na vlastnické právo objektivní a subjektivní. V objektivním smyslu představuje vlastnické právo souhrn právních norem, subjektivní vlastnické právo je konkrétní oprávnění konkrétního vlastníka. Subjektivní vlastnické právo lze vymezit jako právem zakotvenou možnost vlastníka v mezích stanovených právním řádem držet, užívat a nakládat věcmi podle své úvahy a ve svém zájmu, a to mocí, která není závislá na existenci moci kohokoli jiného k téže věci, v téže době.

⁶ Převzato z : *VLASTNICKÉ PRÁVO* [online]. 2003 , 01.05.2004 [cit. 2004-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=OC_504.HTM>.

Současně v sobě zahrnuje i právně zabezpečenou možnost vlastníka domáhat se od všech třetích osob zdržení se užívání věci vlastníka proti jeho vůli a zdržení se chování, které ruší vlastníka v jeho držbě, užívání a dispozicích s věcí.

Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Omezení vlastnického práva je možné jen na základě zákona. Přitom tato omezení jsou většinou dočasného charakteru - jakmile omezení odpadne, vlastnické právo se obnoví v původním rozsahu, aniž je nutný nějaký úkon ze strany vlastníka či jiné osoby (tento jev se nazývá elasticita vlastnického práva). Nadále se nerozlišují druhy vlastnického práva (rozlišování na soukromé, osobní apod. již nemá právní podklad).

Shrnutí

Pokud srovnáme výše uvedené typy vlastnictví, zjistíme, že nejvíce jsou právně omezeny vlastnictví majetku církve a obce. Na vlastnictví soukromé se téměř žádný zákon o nakládání s majetkem v této rovině nevztahuje. Nejvíce omezeno zákonem je nakládání a financování majetku ve vlastnictví obce a církve, neboť jsou financovány z veřejných peněz. Soukromá osoba může svůj majetek využívat k tvorbě zisku, či užívat pro své osobní účely, církev a obec pouze pro své potřeby a zejména pro potřeby obyvatel. V tom se právě liší způsob využívání tohoto majetku v praxi. Na druhou stranu vlastnictví osobní ve vztahu z církevním majetkem je omezeno například věcnými břemeny, památkovou ochranou a určitými omezeními například ve stavebních úpravách objektů.

Závěr teoretické části

Z dostupných zdrojů jsem zjistil, že církev již několik staletí stále bojuje o svou pozici. Byla období, kdy církev na našem území měla obrovský vliv a naopak éry, kdy byla církev pod tvrdou kontrolou státu a v podstatě její fungování bylo omezeno na minimum.

Dnešní doba je pro církev dle mého názoru relativně příznivá, ale přesto nelze opomenout některé nevyřešené problémy z minulosti. Tím největším problémem je právě zmiňovaná restituce církevního majetku, ke kterému prozatím není dostatečná jak politická, tak v dnešní době ani finanční vůle.

Proto se církev zbavuje nadbytečného majetku, na jehož údržbu nemá dostatek finančních zdrojů. Jedná se zejména o staré, často velmi zchátralé fary a vesnické kostely. Na druhou stranu však církev stojí o to, aby tento majetek zcela nezanikl. Proto se hledají způsoby, jak zabezpečit existenci těchto jedinečných staveb. Nabízí se hned několik řešení, zejména převod církevních nemovitostí do různých forem vlastnictví, jako je obec, soukromá osoba či občanské sdružení. Všechny tyto typy uvádím ve svých případových studiích. Na základě těchto realizovaných případových studií zjistím, zda je tento způsob převodu tím správným krokem pro zachování vesnických kostelů a kaplí i pro budoucí generace, či existuje ještě jiné, lepší řešení.

5. Praktická část

5.1 Případová studie I: Kostel svatého Petra a Pavla

Kostel sv. Petra a Pavla je zřícenina gotického kostela na místě zaniklé vsi Dolany na katastrálním území obce Hlince, v Plzeňském kraji mezi Plzní a Rakovníkem.

Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech byl postaven pravděpodobně jako raně gotický v polovině 13. století a je považován za jeden z nejstarších v Čechách.

Kostel je orientovaný, jednolodní, tvořený čtvercovým presbytářem a obdélnou lodí s vnějšími opěrnými pilíři šikmo diagonálně postavenými do rohů. Presbytář je od lodi oddělen hrotitým vítězným obloukem. Na jižní straně presbytáře stávala sakristie a oratorium, na severní straně stával objekt, který mohl být původní sakristií nebo později i márnicí.

Historie⁷

Již mezi r. 1344 – 1350 byl kostel je zapsán v diecézi pražské jako kostel farní. Pány tohoto kostela byli od roku 1358 Habart z Dolan a Markwart z Řebříku. Na počátku 15. století Dolany získali páni z Kolovrat na Krakovci. Kryštof z Kolovrat nechal sešlý kostelík, z něhož zbyly obvodové zdi opravit a roku 1553 do něj dal pořídit zvon, tedy v době renesanční. Za třicetileté války opět kostel zchátral a tentokrát jej nechal opravit další pán panství, Vojtěch Hynek Týřovský a v roce 1684 daroval druhý zvon, tentokrát barokní. Definitivně se vývoj v neprospěch kostela zvrhl až v roce 1878, kdy byly zvony z kostela odvezeny do Chříče. V letech 1882 - 1895 byl kostel vydrancován a zpusťšen. Poslední zmínka o opravě a vybudování nové věže je známá z roku 1895. Kostel byl farní až do 90. let 18. století, poté ponížil na filiální a ve dvacátém století ztratil náboženského významu úplně.

Od roku 1870 jsou Dolany jsou vedeny jako část obce Hlince. Kostelík začal velmi silně chátrat zejména v předválečném období a po 2. světové válce. Zchátral natolik, že se stal zříceninou.

⁷ Historie převzata z: *Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech u Hlinců* [online]. 2001- [cit. 2001-07-06]. Dostupný z WWW: <http://www.volny.cz/ouhlinec/kostel/kostel_sv.htm>

Převod kostela do obecního vlastnictví

Dne 5.10.2000 na základě schválení Zastupitelstvem obce Hlince byla podána žádost o převod kostela i s přílehlými pozemky do vlastnictví obce. Cíl tohoto převodu je zaměřen na obnovu a uchování této kulturní památky.

Roku 2001 byly započaty záchranné práce objektu kostela z iniciativy obce Hlince díky grantu Nadace Open Society Fund Praha s cílem zachování tohoto kulturního dědictví pro příští generace. Z peněžních prostředků poskytnutých v grantem ve výši 40 000,- Kč byly v okolí kostela pokáceny náletové dřeviny, křoviny a stromy, byly provedeny základní terénní úpravy a částečně opraveno zdivo. Současně byl realizován průzkum stávajícího obvodového zdiva a zpracován statický posudek statikem Ing. Jindřichem Rinešem, který také navrhl obnovu objektu. Vše za necelých 80 000,- Kč.

Převod kostela do vlastnictví obce

Dne 16. května 2002 byl uskutečněn převod zříceniny včetně přílehlého pozemku kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech, do vlastnictví obce Hlince.

Jednotlivé fáze oprav a financování⁸

V roce 2002 byl poskytnut Okresním úřadem Plzeň-sever a z Programu obnovy venkova MMR ČR příspěvek ve výši 48 000,- Kč na zvýšené náklady spojené s opravou kostela a příspěvek ve výši 30 000,- Kč na opravu obvodového zdiva a další stavební práce na kostele. Náklady obce v tomto roce činily 32 000,- Kč. Ve dnech 12. a 13. srpna 2002 postihla kostel a přílehlé pozemky povodeň, čímž se narušila i statika již už velmi zchátralého obvodového zdiva.

V červnu a červenci roku 2003 byla vytěžena suť a naplaveniny z kostela a zároveň se uskutečnil částečný archeologický průzkum, při kterém byly odhaleny základy bývalé sakristie při jižní zdi presbytáře. Sondou byly uvnitř presbytáře ověřeny základy

⁸ Zpracováno na základě: *Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech u Hlinců* [online]. 2001- [cit. 2001-07-06]. Dostupný z WWW: <http://www.volny.cz/ouhlinec/kostel/kostel_sv.htm>
BUKAČOVÁ, Irena. *Má naději kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech na Chříčsku*, Vlastivědný sborník 1/2001, Plzeň : Muzeum a galerie severního Plzeňska. 2001

objektu, jejich hloubka a založení. V tomto roce Ministerstvo Kultury ČR poskytlo z Havarijního programu účelový finanční příspěvek ve výši 90 000,- Kč na statické zajištění zdiva. Dále pak byl poskytnut další mimořádný příspěvek na obnovu kostela, který vážně poškodila povodeň, ve výši 500 000,- Kč, a to Plzeňským krajem. Příspěvek financoval zabezpečení statiky svislých konstrukcí zdiva a opěrných pilířů a odstranění ostatních škod. Za tyto finanční prostředky bylo obvodové zdivo kostela včetně jeho opěrných pilířů staticky zajištěno a opraveno. Došlo k obnovení pobořených bočních oltářů, opravena byla koruna zdiva včetně obnovené korunní římsy, dále pak došlo na obnovu okenních kleneb, valounového okapního chodníku okolo kostela a fixace zbytků původních omítek. Na náklady obce bylo upraveno okolí kostela, pořízen byl dřevěný stůl s lavicemi pro turisty, kteří sem přicházejí stále častěji. Kvůli bezpečnosti byl kostel uzavřen novou kovanou stylovou mříží. Veškeré tyto dosavadní události způsobily to, že se občané rozhodli takto zabezpečený objekt zastřešit a tím ochránit vynaložené úsilí a vložené finance k dalšímu rozvoji a opravě kostela. Jako svůj cíl si obec vytyčila opravu a rekonstrukci objektu do podoby posledního dochovaného stavu z 30. let 20. století.

V roce 2004 zpracoval projektant Ing. Jindřich Rineš projekt na obnovu krovu a střechy kostela, stropu, kruchty a věžičky. Díky tomuto projektu byl obci v roce 2004 poskytnut příspěvek z Havarijního programu MK ČR ve výši 530 000,- Kč a příspěvek Plzeňského kraje na obnovu kulturní památky ve výši 90 000,- Kč. Všechny tyto finanční prostředky byly využity na obnovu krovu presbytáře a lodi kostela se záklopem a s prkenným podbitím stropu a na položení nové střešní krytiny. Obec přispěla k výše uvedeným příspěvkům ze svého rozpočtu částkou 170.000,- Kč. Tato etapa obnovy kostela byla jednou z nejdůležitějších, neboť po její realizaci je nyní kostel zabezpečen proti vlivu povětrnostních podmínek. Zastřešením objektu se zastavil proces destrukce obvodového zdiva, oltářů a omítek opět na dlouhou dobu. Další archeologický průzkum odkryl základy románské věže bývalého kostela s typickým rádkovým románským zdivem z malých kvádrů před západní stěnou kostela. Tam se pravděpodobně nacházela loď a možná i presbytář původního kostela. Na severní straně presbytáře byly odkryty základy objektu, který mohl být původní sakristií nebo později i márnicí.

V roce 2005 Plzeňský kraj již poněkolikáté poskytl dotaci obci Hlince na obnovu kostela ve výši 100.000,- Kč. Příspěvek z Havarijního programu MK ČR činil v tomto

roce také částku 100.000,- Kč. Z těchto prostředků byla realizována obnova věžičky s novým křížem, makovicí a zvonem. Obec ze svého rozpočtu přispěla částkou 11.000,- Kč, dalších 34.500,- Kč činily dary. Náklady na rekonstrukci věže však přesáhly odhadovanou částku 230.000,- Kč. Proto byla v tomto roce vyhlášena veřejná sbírka na zbývající část finančních prostředků. Vybrané prostředky by umožnily na novou věž osadit kovaný kříž, makovici, zvon a žaluzie. Jelikož tato sbírka byla úspěšná, 2. září roku 2005 byl kostel osazen novou věží na svém původním místě.

Od začátku roku 2006 po současnost jsou každoroční náklady obce nezbytné zejména na údržbu a drobné opravy kostela. Do budoucna se ale plánuje ještě mnoho restaurátorských úprav, které budou znamenat značnější finanční zatížení. Obec chce zrekonstruovat okna kostela tak, aby tvarově odpovídaly původním. Dále je zapotřebí obnovit dveře, které budou stejně jako okna vyrobeny podle původních dochovaných originálů.

Vnější omítky budou vycházet z fotografií kostela z let, kdy ještě nějaké omítky měl. Na omítky uvnitř kostela převládají dva protichůdné, ale z památkového hlediska správné názory. První varianta úprav vnitřního prostoru počítá s maximální vypovídací schopností dochovaných fragmentů omítek a čitelnosti jednotlivých stavebních úprav a fází. Znamená to prakticky vnitřek kostela neomítat, nebo omítnout pouze stávající dřevěný strop a několik málo vybraných, na strop navazujících partií zdiva, kde již omítky nejsou. Bohužel v tomto případě se jedná o velmi nákladnou údržbu, kterou by si obec nemohla dovolit. Proto je dnes přijatelnější druhá varianta řešení vnitřního prostoru kostela. Tou je provedení omítek v celém rozsahu vnitřních ploch stěn a stropu kostela s tím, že dojde k další fixaci dochovaných omítek a náklady jak na samotnou realizaci, ale i následnou údržbu budou únosné pro obecní rozpočet.

Omítnutím vnitřku kostela by měla být plánovaná obnova a záchrana kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech prakticky dokončena. Objekt by mohl být opět používán k liturgickým ale i světským účelům. Celkové předpokládané náklady obnovy kostela sv. Petra a Pavla v Dolanech jsou spočítány tak, že by neměly překročit částku 2.500.000,- Kč. Všechny práce provedené při obnově kostela v minulých letech byly prováděny převážně firmami z blízkého okolí. Nemalou částí práce se podíleli i samotní občané zejména z obcí Hlince, Dolany, Ptyč, Studená a dalších. Brigádníci, kteří měli a mají na

obnově kostela zájem, byli také z řad chalupářů a jiných dobrovolníků, bez jejichž podpory by se celý projekt jen velmi těžko realizoval.

Tabulka 3 Výdaje na opravu Kostela

<i>Rok</i>	<i>Částka v Kč</i>			
	<i>Obec</i>	<i>Ministerstvo Kultury</i>	<i>Plzeňský kraj (Okres Plzeň – sever do r.2004)</i>	<i>Sbírky, granty</i>
<i>2001</i>	80 000	0	0	40 000
<i>2002</i>	32 000	48 000	30 000	0
<i>2003</i>	0	90 000	500 000	0
<i>2004</i>	170 000	530 000	90 000	0
<i>2005</i>	11 500	100 000	100 000	34 500
<i>Suma</i>	293 500	768 000	720 000	74 500
<i>Výdaje celkem</i>	1 856 000			
<i>K dispozici</i>	644 000			

Obr. 1 Kostel před rekonstrukcí v roce 2004

zdroj: <http://kronikaregionu.wz.cz/gallery/01/view.php?num=8> Dolany

Obr. 2 Kostel po rekonstrukci v roce 2006

zdroj: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kostel_sv._Petra_a_Pavla_\(Dolany\).jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kostel_sv._Petra_a_Pavla_(Dolany).jpg)>

5.2 Případová studie II: Kostel sv. Antonína z Padovy

Kostel sv. Antonína z Padovy je součástí klášterního komplexu v Sokolově. Majitel tohoto komplexu je firma Sokolovská bytová s.r.o. Která se zabývá zejména správou nemovitostí pro vlastníky. Vlastnictví kostela sv. Antonína z Padovy využívá jako vedlejší činnost svého podnikání, neboť by byla škoda, kdyby tento objekt nebyl využíván.

Historie kláštera⁹

Kapucínský klášter byl založen v 17. Století. Kapucínský řád byl uveden do Čech po roce 1600 a tvořil jeden z nejvýznamnějších řádů, které se zasloužili o rekatolizaci v protireformačním období. Klášter, stejně jako i další katolické církevní instituce v severozápadní oblasti Čech, měl tvořit jistou překážku proti šířícímu se protestantismu ze sousedního Saska.

Klášter byl založen majitelem panství a kancléře Českého království Jana Hartvika Nostice. Výstavba klášterního komplexu probíhala v letech 1663-1667. Roku 1667 byl klášter slavnostně vysvěcen litoměřickým biskupem Maxmiliánem Rudolfem ze Šlejnic.

Klášter tvoří soubor budov obklopujících čtvercový dvůr s kruhovou studnou. Areálu dominuje stavba klášterního kostela sv. Antonína z Padovy s vysokým raně barokním trojúhelníkovým štítem. Klášter přežil období rušení klášterů za vlády Josefa II. a byl v provozu až do roku 1950, kdy byl zlikvidován za známé akce proti církevním řádům, kterou prováděla tehdejší pověstná státní bezpečnost.

V 50. letech zde byla umístěna Československá armáda a klášter byl značně zdevastován. Klášter ohrozila i postupující těžba dolu Antonín, která zničila část zahrady a kapli sv. Anny z roku 1782. V objektu kláštera působil od roku 1961 Městský podnik bytového hospodářství, nyní Sokolovská bytová s.r.o. Z tohoto důvodu je klášter i kostel dobře stavebně zabezpečen. Kostel sloužil v minulosti jako skladový prostor, v současné době je díky rozsáhlé rekonstrukci přestavěn na výstavní a koncertní síň.

⁹ Historie převzata z: *Kostel sv. Antonína z Padovy* [online]. Sokolov : 2007- [cit. 2009-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.sb-sokolov.cz/sb/kostel.html#historie>>.

Současnost kostela¹⁰

Roku 2002 byla rekonstruována velmi poškozená Nosticovská hrobka pod klášterním kostelem, který rovněž prošel rozsáhlou rekonstrukcí. Vnitřní prostor kostela byl uzpůsoben na výstavní a koncertní síň. Bylo však potřeba velmi citlivě nainstalovat do vnitřních prostor kostela sociální zařízení pro návštěvníky kostela a také vytvořit zázemí pro účinkující. Restaurátorské práce odkryly na zdích zachovalé části maleb a zbytků oltářů. V čele kostela jsou restaurované varhany z kláštera v Mariánské u Jáchymova, který byl zbořen v roce 1965.

Na náklady Městského úřadu v Sokolově byla hrobka uvedena do původního stavu. Rakve opraveny a kosterní pozůstatky pohřbených pietně uloženy. Úprava krypty zahrnovala mimo odborné práce s očištěním i dokumentaci a opětovné uložení na své původní místo. Bohužel prostory, ve kterých jsou rakve uloženy, nejsou přístupné veřejnosti, neboť je velmi důležité dbát na klimatické podmínky v kryptě. Prohlídka hrobky je umožněna pouze při významných událostech města a pouze pro omezený počet návštěvníků.

Správu a dramaturgii výstavní a koncertní síně převzala po nákladné rekonstrukci městská příspěvková organizace Městský dům kultury, který zde pořádá koncerty, výstavy a další společenské akce.

Roku 2008 se správcem unikátních prostor v Kapucínském kostele sv. Antonína z Padovy stala městská společnost Sokolovská bytová, s.r.o. Tato společnost sídlí přímo v areálu bývalého Kapucínského kláštera, kterého byl kostel nedílnou součástí. Díky společnému správci celého areálu se plně využije celý prostor bývalého kláštera. Pracovníci společnosti zajišťují pronájem výstavní a koncertní síně k pořádání např. koncertů, recitálů, svatebních obřadů, výročních setkání, výstav, besed, prezentací a dalších kulturně-společenských akcí.

¹⁰ Zpracováno na základě: *Kostel sv. Antonína z Padovy* [online]. Sokolov : 2007- [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.sb-sokolov.cz/sb/kostel.html>>.

Popis výstavních a koncertních prostor

Hlavní loď kostela má rozměry 20x10m. Plocha, která je využitelná například jako výstavní plocha je cca 200 m². S hlavní lodí sousedí dvě boční kaple s výměrem 23 m², ve kterých také možno malou výstavu. V síni nalezneme nástěnné panely na stojanech o celkové ploše 60m². Ty jsou využívány zejména k pořádání výtvarných a fotografických výstav.

Samotná koncertní síň má maximální kapacitu 300 návštěvníků. Z toho 250 v hlavním sále a 50 na bývalém kůru kostela. Tato kapacita je využívána zejména pro pořádání divadelních a hudebních představení. Židle pro návštěvníky je možno volně přesouvat, čímž je zajištěna technická variabilita sálu.

Výbavu sálu dále tvoří základní osvětlovací technika a základní ozvučení mluveného slova, které je k dispozici při všech akcích. Nad hlavním oltářem jsou také umístěny rekonstruované a plně funkční kostelní varhany, které mohou být též využity při pořádání například svateb nebo varhanních koncertů.

Součástí prostor kostela je sociální zařízení pro návštěvníky a odděleně také pro účinkující. Vstup návštěvníků vede přes odkládací šatnu. Pro účinkující jsou k dispozici dvě oddělené šatny.

Výhodou tohoto prostoru je, že je celý vytápěn, včetně přilehlých šaten a zázemí pro účinkující. Hlavní loď je vytápěna unikátním systémem podlahového topení. Díky těmto vymoženostem moderní doby kostel plně funkční i v zimních měsících. Společnost Sokolovská bytová, s.r.o. je připravena se podřídit v rámci technického stavu kostela požadavkům nájemce a zajišťuje také obslužné služby k jednotlivým akcím.

Cena pronájmu je na základě smluvní dohody a individuálně se tvoří podle doby pronájmu, užití a využitých služeb nájemce.

Obr. 3 Kostel sv. Antonína z Padovy

zdroj: <<http://www.sb-sokolov.cz/sb/images/fotogalerie/4.html>>

Obr. 4 Interiér kostela sv. Antonína

zdroj: <<http://www.sb-sokolov.cz/sb/images/fotogalerie/1.html>>

5.3 Případová studie III: Kostel sv.Kunhuty¹¹

Velmi zajímavý projekt je realizován v osadě Polom poblíž Trhové Kamenice. Pan František Václavík odkoupil od církve malý vesnický kostelík, který byl v dezolátním stavu a rozhodl se, že ho začne sám opravovat. Samozřejmě není v silách jednoho jediného člověka takový projekt realizovat, proto založil sdružení Polom o.s. Je to sdružení lidí, kteří mají zájem na tom, aby se tento kostel během několika let zrekonstruoval. V následující případové studii popisují snažení pana Václavíka a jeho nadšených přátel, neboť tento unikátní projekt v našem kraji jistě nemá obdoby.

Osada Polom se nalézá asi 3 km východně od Trhové Kamenice asi 20 km jižně od města Chrudim. V této osadě se nachází 7 domů, z nichž trvale osídlen je pouze jeden a ostatní jsou využívány jako rekreační objekty. Chalupy v Polomu dnes sice obývají spíše rekreanti, ale v minulosti byla osada hustěji obydlená a bývala poutním místem.

Historie kostela

Dle pamětníků se zde ještě po skončení druhé světové války konaly bohoslužby. Polom byl založen jako kolonizační osada vilémovského kláštera. Místní lidé si vyprávějí, že tam, kde je dnes kostelík, stávala kdysi poustevnická kaple. Bylo to místo, kde se zdržoval mnich, aby dohlížel nejen na lesní těžbu v rozlehlém panském pralese, ale také na pálení dřevěného uhlí v milířích a na vybírání všelijakých poddanských poplatků. Také vykonával duchovní správu zdejšího chudého uhlířského lidu. Ostatně je známo, že svatá Kunhuta byla patronkou uhlířů. Při vpádu uherského krále Matyáše byla ves vypálena. Uprostřed lesů zde lidé hledali obživu zejména těžbou dřeva a pálením dřevěného uhlí v milířích. O založení osady se nedochoval žádný písemný doklad. Nepochybně tu stál i malý dřevěný kostelík. V roce 1450 je v Polomu připomínán gotický kostel.

Dnešní zchátralý kostel sv. Kunhuty je renesanční stavbou z doby okolo roku 1600. Jeho podoba je po poslední rozsáhlé rekonstrukci z roku 1880. Kostel má podobu typického venkovského baroka bez ozdob. S ohledem na drsné počasí byla vyměněna

¹¹ Zpracováno na základě: *Polom* [online]. 2008- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.fravaclavik.com/polom/2008_04_01_archive.html>.

původní dřevěná okna za nová ze speciální slitiny, stropy byly zaklenuty cihlovou klenbou do traverz. Kdyby nedošlo k této rekonstrukci, kostel by již dávno spadl. Touto průmyslovou přestavbou s důrazem na funkčnost a trvanlivost jej vlastně zachránil.

Kostel je jednolodní s plochým stropem a dřevěnou kruchtou na dvou sloupech. Zděné přízemí sousední zvonice má pak na obvodové zdi uložené dřevěné patro. Přízemí zvonice je průchozí a slouží jako vstup na hřbitov i jako přístup ke kostelu. Zeď okolo kostela a hřbitova pochází ze 17. století.

Technický stav kostela

Technický stav zvonice a kostela sv. Kunhuty, kolem kterého se v aleji vzrostlých stromů nachází malý hřbitov, je velmi špatný. Zvonice je sice opravena, bohužel však sousední kostel je ve velmi zchátralém stavu. Propadá střecha je již řadu let a sakristie je zcela zničená. Zdi kostela jsou z lomového kamene. Zničená střecha však zapříčiňuje postupnou destrukci kostela, zejména vlivem deště, větru a mrazu. Církev na opravy neměla dostatek financí, proto se rozhodla najít kupce, který by byl ochoten kostel zrekonstruovat.

Celé místo je součástí Chráněné krajinné oblasti Železné hory a Polom je uveden i v četných turistických průvodcích, proto by byla velká škoda nechat tento kostelík zaniknout.

Převod kostela z vlastnictví církve do rukou soukromé osoby

Dlouho se nedařilo najít kupce, který by měl zájem opravit a obnovit kostel svatě Kunhuty v osadě Polom u Trhové Kamenice před úplnou zkázou. Až v lednu roku 2008 se rozhodl koupit kostel i se hřbitovem pan František Václavík z Pardubic od katolické církve. Jelikož církev měla zájem na prodeji této budovy, proběhl převod do soukromého vlastnictví za symbolickou částku. Díky tomu mohl pan Václavík sehnat peníze na základní opravy a s několika dobrovolníky, přáteli a řemeslníky provedli nezbytné práce, aby byl objekt stojící téměř osamoceně mezi lesy do zimy zabezpečen proti vlivům počasí.

Plán do budoucna je takový, že po rekonstrukci by se v kostele měly konat koncerty, divadelní představení nebo přednášky o památkách.

Jednotlivé fáze oprav

V dubnu roku 2008 se začalo s prvními pracemi. Rekonstruovat takto zchátralou stavbu bez finančních prostředků je zcela nemožné. Proto se pan Václavík rozhodl požádat finanční prostředky formou dotací z fondů od Ministerstva kultury ČR a Pardubického kraje. Ještě, než však začaly rozsáhlé práce na rekonstrukci kostela, muselo být staveniště připravené tak, aby bylo možné instalovat lešení a byl zajištěn přístup k budově a pozemkům i pro nákladní automobily, které by mohly například odvážet suť a následně byl zajištěn dovoz nového materiálu. Jelikož tyto práce jsou velmi náročné na lidskou sílu, podílelo se na odstraňování suti a dalšího materiálu i dobrovolní pomocníci bez nároku na finanční odměnu. Jednalo se zejména o tyto práce: odstranění sutě z interiéru kostela a od paty průčelí, vyřezání zbylého náletu, přípravu podkroví a krovu pro zednické a tesařské práce.

Grant na podporu vlastníků památek

V květnu 2008 se podařilo získat finanční prostředky z grantu Pardubického kraje na podporu vlastníků památek. Příspěvek Pardubického kraje na opravu koruny zdiva celkem 130 000,- Kč, obec Trhová Kamenice uvolnila ze svého rozpočtu doplnit tzv. povinnou spoluúčasť ve výši 20%. Pardubický kraj se také podílel grantovými dotacemi na podporu vědeckého výzkumu na stavebně-historický průzkum.

Založení občanského sdružení Polom o.s.

Dne 6. května 2008 bylo oficiálně založeno sdružení Polom o.s. Toto sdružení bylo založeno za účelem zaštitit obnovu kostela sv. Kunhuty v Polomu . Stanovy sdružení jsou však obecněji formulované, aby bylo možné rozvíjet další aktivity spojené právě s obnoveným kostelem.

Hlavní cíle sdružení jsou ve stanovách zakotveny takto- Záchrana kulturního dědictví a péče o něj- Podpora ekologického (odpovědného, šetrného) stavitelství- Podpora nekomerčních uměleckých aktivit- Podpora vzdělávání v oblasti kultury, ekologického stavitelství a životního prostředí- Ochrana životního prostředí, krajinného rázu urbanizované i neurbanizované krajiny

V červnu 2008 byla z Havarijního fondu Ministerstva kultury ČR schválena dotace pro sdružení Polom ve výši 1.000.000,- Kč s podmínkou 5% spoluúčasti sdružení. Celá dotace byla využita k dokončení oprav koruny zdiva, opravu krovu a na dočasné zastřešení, které bylo vyrobeno z jednoduchého bednění a lepenkou.

Samozřejmě, že nejen tyto prostředky slouží k opravě kostela. Spoustu lidí přispívá různými drobnými finančními dary. Ti, kteří nemohli přispět penězi, pomohli svou prací.

Sejmutí staré střechy

V srpnu 2008 Díky pomoci dvanácti dobrovolníků se podařilo sejmut ze střechy lodi shnilý šindel a rozebrat krov. Díky získaným dotacím se podařilo opravit korunu zdiva lodi i presbytáře, dozdit výklenky kolem oken a vyztužit vydrčenou klenbu. Koruna zdiva je tak připravena na kompletní krovovou rekonstrukci.

Na podzim roku 2008 se podařilo obednit a zakrýt lepenkou korunu zdiva, která zabraňuje povětrnostním vlivům dále poškozovat kostel. Jelikož se blížila zima, což je období, kdy se vlivem deště, mrazu a větru nejvíce projeví další poškození, bylo potřeba celou stavbu zazimovat. Zazimování zahrnuje tyto práce: Důkladný úklid podkroví, příprava pro nástřik klenby, který by chránil dřevo před škůdci, úklid kolem presbytáře, srovnání terénu v místě, kde byla vyvážena suť a v neposlední řadě zakrytí nezasklených oken.

Jelikož všechny provedené práce byli členové sdružení schopni prozatím vykonat sami, nebylo potřeba příliš mnoho finančních prostředků vynaložené na platy řemeslníků. Díky těmto dobrovolníkům se podařilo zabezpečit stavbu před jejím zánikem a prodloužit její životnost o pár dalších let. V roce 2009, ale i v budoucnosti čekají rekonstrukci kostela ještě velmi složité úkoly s dokončením pokrývačských a klempířských prací a teprve po té se bude dát pokračovat v dalších etapách obnovy. Na jaře roku 2009 je však naplánováno nejen setkání dobrovolníků kvůli dalším opravám. Sdružení chce již v takto provizorně zrekonstruované budově pořádat nejrůznější kulturní akce s cílem přilákat co největší počet dalších lidí, kteří by získali povědomí o tomto projektu a ocení snahu lidí, kteří se svou prací podíleli na tomto velmi ojedinělém a ušlechtilém projektu.

Obr. 5 Kostel sv.Kunhuty před rekonstrukcí únor 2008

zdroj:<<http://picasaweb.google.com/fravaclavik/PolomVelkOIsta12134200802#5201760825514162402>>

Obr. 6 Interiér kostela duben 2008

zdroj:<<http://picasaweb.google.com/fravaclavik/PolomVelkOIsta12134200802#5191328110437087410>>

Obr. 7 Provizorní oprava střechy listopad 2008

zdroj:<<http://picasaweb.google.com/fravaclavik/Zazimovac02#5282913973271880274>>

5.4 Případová studie IV: Kunštátská kaple

Jako další příklad úspěšné obnovy malé církevní stavby je Kunštátská kaple, oficiálním názvem však kaple Navštívení Panny Marie. Tento projekt je nejmenší, co se týče velikosti stavby, avšak rozhodně stojí za zmínku. Už jen tím, že tato kaplička nestojí přímo ve vesnici, ale tvoří dominantu jednoho z vrcholků Orlických hor. V následující případové studii můžeme vidět, jak důležitá je obnova byť malé a v podstatě osamělé kaple zejména pro kulturní a sociální rozvoj dané oblasti. Vždyť taková budova na vrcholku hory jasně navozuje uvědomění si určitého spojení historie, duchovna a lidské snahy si tato místa udržovat a vážit si jich.

Historie kaple¹²

Barokní kaple Navštívení Panny Marie stojí na hlavním hřebeni Orlických hor ve výšce 1035 m n.m. přímo u Jiráskovy horské cesty. Cyklisté se ke kapli mohou dostat z Pěticestí.

Kaple sloužila jako místo pro bohoslužby hlavně dřevařským dělníkům, kteří většinou pocházeli z Tyrol a do Orlických hor byli pozváni za prací. Dřevo, které těžili, se dodávalo do kutnohorských dolů a do místních skláren.

Toto poutní místo bylo založeno u horské cesty spojující Zdobnici s Kunštátem. Přejít hřebene byl určitě obtížný - jak ze Zdobnice, tak z Kunštátu stoupala cesta poměrně prudce, na vlastním temeni Kunštátské hory se pak nachází těžce prostupné rašeliniště.

Kunštátská kaple byla postavena již kolem roku 1671, jak dokazuje vytesaný letopočet na levé straně kamenného podstavce Piety. Horská kaple Navštívení Panny Marie byla v roce 1831 postavena z kamene. Tato kaple byla pro svoji odlehlost vydána na pospas nepříznivému počasí a v roce 1860 byla již pouhou ruinou. Proto si farář z Velké Zdobnice Alois Noll vzal za úkol tuto kapli opět vybudovat. Na opravu kaple se

¹² HÉGR, J., SLAVÍKOVÁ, V. *Kunštátská kaple Navštívení Panny Marie*, MGOH Rychnov n.Kn : Orlické hory a Podorlicko, sborník vlastivědných prací sv. 13. 2005
Dostupné také v elektronické podobě na: <<http://www.orlickehory.net/mista/kunstkaple.htm>>

konaly sbírky. Vše si vyžadovalo velkou námahu, ale v r. 1869 byla kaple již pod střechou. Na svátek panny Marie tedy mohl pan biskupský vikář Karel Novák z Rychnova kapli vysvětit .

Údaje z farní kroniky o vzniku kaple v r. 1831 se vztahují k rekonstrukci. V tomto období byla původní dřevěná stavba nahrazena kamennou. Svoji nynější podobu dostala kaple při zmíněné opravě v roce 1869.

Po roce 1945 byl interiér svatyně zničen a jediné, co se z něj zachovalo, byla právě plastika Piety. V 60. letech byla přenesena do kostela ve Zdobnici, v kapli zůstal pouze její podstavec.

Kaple byla podrobena celkové opravě v roce 1967. Do kaple byla instalována malá výstava, v souvislosti s výročním podepsání Mnichovské dohody, o opevnění v Orlických horách, ale jednalo se o ojedinělou akci a dále se zde již nic nevystavovalo. V 80. letech se u pracovníků Horské služby Orlických hor zrodil plán na památník obětem hor, který by byl v kapli, ale ani tento plán nebyl uskutečněn.

Od roku 2000 se začalo na obnově kaple intenzivně pracovat a další opravy následovaly v roce 2003. Na podzim roku 2004 byla oprava dokončena díky lidem z občanského sdružení Via Aurea. Dne 18.6.2005 byla kaple slavnostně vysvěcena biskupem Dominikem Dukou. O jednotlivých fázích oprav se zmiňuji níže.

Kaple ve vlastnictví obce Zdobnice

Poutní kaple, která stojí osamoceně na jednom z vrcholků Orlických hor, zvaná Kunštátská a také Puuschkapelle, zasvěcená Navštívení Panny Marie, byla postavena roku 1671. Obec Zdobnice ji před třemi roky dostala darem od církve, jelikož byla v havarijním stavu a církev neměla, stejně jako v případě kostela sv. Kunhúty v Polomi, dostatek finančních prostředků na její opravu a údržbu. Největší vliv na stav kaple se za desítky let podepsaly externí klimatické podmínky, vandalismus i zapomnění. Po 334 letech ji zachránili a do původní podoby opravili až současníci.

S nápadem rekostrukce a obnovy kaple poprvé přišla předsedkyně občanského sdružení Via Aurea. Irena Dohnálková – Francová.

Fáze oprav

První fáze oprav započaly v roce 2003, kdy byl vypracován stavební projekt. Stavba byla staticky narušená a nebyl znát rozsah poškození.

Na opravách Kunštátské kaple na hřebeni Orlických hor se podíleli zejména lidé ze sdružení Via Aurea. Rekonstrukční práce začaly v roce 2003 a bezmála po dvou letech, v roce 2005, byla kaple dokončena a restaurovaná památka na frekventované Jiráskově cestě otevřena. Občanské sdružení ve spolupráci s obcí Zdobnice, která je majitelem kaple, se podílelo na záchraně nejvíce.

Největším problémem zchátralé stavby byla zeď, která byla na jedné straně staticky narušena a hrozil sesuv celé budovy. Zeď byla proto stabilizována a provedlo se přeložení kamenné podlahy uvnitř kaple. Pracovníci Okresního muzea Orlických hor z Rychnova nad Kněžnou při té příležitosti provedli na místě archeologický výzkum. Našli pouze drobné úlomky skla. Další opravy se podrobil vstupní portál. Kaple byla osazena novými okny a dveřmi, plášť kaple dostal novou omítku. Před dveře byla z bezpečnostních důvodů nainstalována mříž.

V létě je kaple částečně přístupná turistům. Jelikož však nemá stálého správce, který by byl v budově přítomen, je možné dovnitř nahlédnout pouze přes mříž. V zimě je kaple uzavřena.

Financování rekonstrukce

Finanční prostředky na záchranu kaple sdružení získala od nadací a samospráv. Nejvíce se podílel na financování Královéhradecký kraj. Spolupráce byla navázána také s Česko-německým fondem budoucnosti a muzeem v německém Waldkraiburgu.

Obec Zdobnice, která je vlastníkem kaple, by si ze svého rozpočtu nemohla rekonstrukci dovolit. Sdružení Via Aurea získalo potřebné finance od krajského úřadu, nadace Občanského fóra (v tabulce nákladů „OF“), z programu obnovy venkova či z Česko-německého fondu budoucnosti. Pomohl i euroregion Glacensis.

Tento příklad spolupráce sdružení a obce je asi nejtypičtějším způsobem, jak získat potřebné peníze na obnovu církevních staveb v majetku obcí. Občanská sdružení

mají mnohem vyšší šanci dosáhnout na peníze pro obnovu, než obec, která má často velmi napjatý rozpočet a na tyto akce peníze prostě nejsou, bohužel.

Náklady na obnovu kaple, která byla dokončena v roce 2005, překročily milion korun, neboť se podařilo vrátit do původní podoby i interiér. V něm se nachází kopie původního předválečného dřevěného oltáře a kopie původní piety, jejíž originál je k vidění v kostele ve Zdobnici.

Tabulka 4 Náklady na obnovu kaple:

<i>Rok</i>	<i>Částka v Kč</i>			
	<i>Obec</i>	<i>Sdružení Via Aurelia</i>	<i>Glacensis, Občanské fórum</i>	<i>Ostatní fondy, nadace, sbírky</i>
<i>2003</i>	40 000	395 000	45 000	61 000
<i>2004</i>	25 000	158 000	105 000	35 000
<i>2005</i>	52 000	90 000	135 000	15 000
<i>Suma</i>	117 000	643 000	285 000	111 000
<i>Výdaje celkem</i>	1 156 000			

Obr. 8 Fotografie kaple z roku 1939

zdroj: <http://www.orlickehory.net/dobvelke/kunstkaple1939.jpg>

Obr. 9 Kaple při rekonstrukci v roce 2003

zdroj: <http://www.orlickehory.net/digifoto/velke/kunkaple.jpg>

Obr. 10 Kaple po rekonstrukci v roce 2005

Zdroj: <http://www.orlickehory.net/digifoto/html/kunstatska_kaple_vchod.htm>

5.5 Případová studie V: Kostel sv. Mikuláše v Potvorově

V této případové studii si můžeme ukázat, jak je velmi důležitý vliv lidí, kteří sedí například v parlamentu ČR nebo v senátu a mají možnost získat peníze z dotací přímo jejich vlastní intervencí. Obvykle je velmi těžké získat finanční dotace v tak velké míře, jako je tomu právě v případě kostela sv. Mikuláše v Potvorově. Sice je pravda, že tento kostel nepatří mezi zdevastované stavby, jak je tomu v jiných, výše uvedených případových studiích, ale je spíše zapotřebí provést dílčí rekonstrukce například střechy a zvonice.

Proto jsem se rozhodl tento kostel zmínit a doložit, jak je relativně snadné rekonstruovat vesnický kostel, když k tomu máte dostatek finančních prostředků. Je pak samozřejmě otázkou, jestli získávání těchto peněz cestou mocenských vlivů je spravedlivé. Na druhou stranu ale peníze slouží myslím ku prospěchu věci a schopnost některých lidí získat finanční prostředky tak může vést jedině ke slovům chvály.

Historie kostela¹³

Kostel sv. Mikuláše v Potvorově je jednou z nejstarších památek na území Plzeňského kraje. Patří sice k menším venkovským kostelům, ale jeho umělecká a architektonická hodnota jej řadí mezi naše nejvýznamnější a nejcennější stavby vůbec. Románský kostel byl vystavěn v letech 1220-1240 a plnil funkci nejen církevní, ale i ochrannou, funkci jakési tvrze, do které se v době nebezpečí utíkali lidé z širokého okolí. Tato ochranná funkce se promítla i do jeho architektonické podoby. Tvrz může potvorovský kostel připomínat např. vysoko položenými okny v lodi kostela a především malými kruhovými okny pod kruchtou. Kostel sv. Mikuláše je jednolodní románská stavba s apsidou a čtyřmi drobnějšími přístavbami..

Kostel svým románským slohem, s velkými kvádry v obvodovém zdivu a ornamenty pod římsou, působí velmi impozantně. Škoda, že se nedochovala původní věž kostela, pravděpodobně mnohem vyšší a mohutnější než současná.

Výzdoba kostela není příliš bohatá. V apsidě stojí ranně barokní portálový oltář z roku 1674. Velmi cenné jsou románské a gotické malby z 13. a 15. století, které byly

¹³ Převzato z: *Historie kostela* [online]. 2007- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.potvorov.cz/modules/news/article.php?storyid=2>>.

objevy po zásahu blesku v 19.století pod mladšími omítkami. V současné době jsou sice ve velmi špatném stavu a skoro nečitelné, přesto je patrná postava Krista a světců na stropě a zdech apsidy. Dosud zřetelný je i anděl nad vchodem na tribunu a zajímavé mohou být i značky jednotlivých konkrétních kamenických mistrů, vytesané do kamenů v hlavní lodi.

Monumentálně působí i mohutný románský pilíř uvnitř kostela, který podpírá velkou tribunu překrývající skoro třetinu celého prostoru. Je pravděpodobné, že tento sloup nesl kdysi oltář určený pro bohoslužbu slouženou knězem pro potřeby potvorovského panstva na tribuně.

Občanské sdružení

Občanské sdružení, které mělo v roce 2008 přes 90 členů, zaměřené na rekonstrukci kostela, bylo založeno v září roku 2007 a jeho hlavním cílem je právě zastavení chátrání románského kostela sv. Mikuláše. Nejdůležitější náplní sdružení je podpora získání finančních prostředků na opravy a žádosti o dotace, aby bylo možno práce financovat, neboť náklady na opravu jsou velmi vysoké. Občanské sdružení se pokusilo navázat na své předchůdce - Spolku k rekonstrukci chrámu sv. Mikuláše v Potvorově z roku 1901. Činnost tohoto sdružení bohužel ukončila druhá světová válka a komunistický režim. Tím se v podstatě plány na rekonstrukci kostela značně zkomplikovaly a zub času se podepsal na současném stavu kostela.

Jednotlivé fáze oprav a financování¹⁴

Koncem roku 2007 byla započata rekonstrukce rozpadlé zvonové stolice ve věži kostela. Opravu provedla firma Tesmo s.r.o., která se specializuje na rekonstrukce historických krovů. Náklady akce činily 158 000,- Kč, z toho 150 000,- Kč obdržela farnost Kralovice jako dotaci z Havarijního fondu. Bohužel se při rekonstrukci stavby ukázalo, že bude třeba dalších finančních prostředků tak, aby mohla být oprava dokončena v plném rozsahu.

V lednu 2008 umístilo Občanské sdružení na zeď hřbitova poblíž vrat nástěnku, která by měla sloužit pro informaci místním lidem a návštěvníkům kostela o práci

¹⁴ Zpracováno na základě: *Potvorov* [online]. 2007- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.potvorov.cz/>>.

sdužení a probíhajících akcích v kostele sv. Mikuláše. Je to další příklad toho, jak se toto sdužení snaží informovat občany o opravách, financích spojených s touto rekonstrukcí.

Občanské sdružení pro románský kostel v Potvorově vyhlásilo od 1. května roku 2008 do konce roku 2010 veřejnou sbírku k zajištění finančních prostředků pro opravu kulturní památky – románského kostela sv. Mikuláše v Potvorově. Tato sbírka složí zejména k tomu, aby si lidé svým malým příspěvkem uvědomili sounáležitost s danou stavbou a mohli také svým kouskem přispět k záchraně tohoto krásného architektonického díla.

Rekonstrukce střechy

Od července roku 2007 do března 2009 pokračovala investiční akce za cca 2,75 milionu Kč, která měla za cíl obnovu střechy kostela. Tato akce zahrnovala generální opravu střechy a krovů kostela a zajištění statiky sakristie. Práci prováděla firma PROFISOL spol. s r.o., která vyhrála výběrové řízení. Tato Firma zvítězila díky nejvýhodnější cenové nabídce, ale také díky dobrým referencím. Má zkušenosti s prováděním oprav krovů a střešních pláštěů na kostelích a památkově chráněných objektech zejména v Plzeňském kraji. Tuto akci financovala z 90% dotace, kterou farnosti pomohlo získat občanské sdružení.

V březnu března 2008 schválil Státní zemědělský intervenční fond dotaci v rámci 2. kola příjmu žádostí z listopadu roku 2007 do Programu rozvoje venkova. Pro projekt "Obnova střechy románského kostela v Potvorově" byly schváleny 2 miliony 381 tisíc korun. Na financování oprav je možno čerpat dotace od Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova ve výši 75%, příspěvek ČR činí 25 %. Dotace byla přidělena Římskokatolické farnosti Kralovice, vlastníku nemovitosti. Zbýlých 10% finančních prostředků muselo občanské sdružení sehnat od obcí, sponzorů i drobných dárců. Koncem roku 2008 sdružení skutečně prostředky shromáždilo. Kromě sponzorů, přispěly také obce Sedlec 50 000,- Kč, obec Bílov 30 000,- Kč a obec Žihle 5 000,-Kč.

V říjnu 2008 provedlo kamenictví Štěrba generální opravu vstupních pískovcových schodů do kostela, jelikož to původní bylo rozpadlé, pouze provizorně upravené a pro starší lidi již představovaly tyto schody nebezpečí. Tyto práce byly

vyčísleny na 40 000,-Kč a byla hrazena 90% z dotace, kterou zprostředkovala památková péče v Kralovicích.

V listopadu 2008 je byla dokončena generální oprava střechy kostela sv. Mikuláše v Potvorově. Do makovice pod křížem bylo vloženo zástupci Občanského sdružení pro románský kostel Potvorov dobových materiálu. Obsahem jsou informace o dnešní době, o jednotlivých fázích oprav kostela, fotografie, výstřižky z novin a další.

Celkově se na opravy podařilo získat díky sdružení a kralovické farností získat 2 381 000,- Kč. Tato částka kryla 90 % nákladů, zbytek muselo získat sdružení z vlastních zdrojů a příspěvků od dárců.

V roce 2009 bude hlavní akcí odvodnění kostela. Problém totiž spočívá v tom, že stavba podle památkářů nemůže mít okapy a všechna voda se tedy vsakuje do základů.

Dotace pro kostel v Potvorově na rok 2009

Ve státním rozpočtu na rok 2009 byla díky poslanci Ing. Václavu Grünerovi schválena částka ve výši 1 800 000 Kč na obnovu kostela sv.Mikuláše v obci Potvorov.

Možná nečekaným dárcem finančních prostředků na opravu kostela v Potvorově se stala také společnost RWE Transgas NET, s.r.o, zajišťující stavbu plynovodu přes katastrální území obcí Potvorov a Bílov. Společnost vyzvala obce Bílov a Potvorov, aby si podaly žádost o grant, který musí být zaměřen na ochranu přírody nebo na zlepšení životního prostředí. Obě žádosti byly u společnosti RWE Transgas přijaty. Společnost následně poskytla dar na opravu kostela ve výši půl milionu korun, z toho 200 000,- Kč prostřednictvím obce Bílov a 300 000,- Kč prostřednictvím obce Potvorov.

Pro rok 2009 je částka určená na další obnovy kostela prozatím ve výši 2 300 000 Kč. Již na první pohled je to nemalá částka a oproti jiným vesnickým kostelům, které jsem zmínil v předchozích případových studiích. Je vidět, že pokud se do projektů vloží lidé, kteří mají vyjednávací schopnost a vliv na patřičných místech, není problém se získáváním potřebných finančních prostředků. Tento projekt záchrany kostela je vzorovým příkladem.

Obr. 11 Náklady na obnovu kostela

Rok / Zdroj financí	Částka (Kč)	Celkem (Kč)
2007		
Havarijní fond	150 000	158 000
Dary, sbírky, sponzoři	8 000	
2008		
Dotace EU	1 758 750	2 592 000
Státní rozpočet	595 250	
Obec Sedlec	50 000	
Obec Bílov	30 000	
Obec Žihle	5 000	
Dary sbírky, sponzoři	153 000	
2009		
Státní rozpočet	1 800 000	2 300 000
RWE Transgas	500 000	

Obr. 12 Kostel před rekonstrukcí

Zdroj: <<http://www.potvorov.cz/modules/myalbum/photo.php?lid=35>>

Obr. 13 Oprava střechy

Zdroj: <<http://www.potvorov.cz/modules/myalbum/photo.php?lid=65>>

Obr. 14 Kostel po rekonstrukci střechy

Zdroj: <<http://www.potvorov.cz/modules/myalbum/photo.php?lid=86>>

5.6 Případová studie VI: Kostel sv. Jana Nepomuckého - Kostel jako domov

Bydlení v kostele¹⁵

Koupit si historický dům, zámek nebo bývalý klášter není problém. Přestavba pro civilní použití se ale výrazně prodrazí.

Zřejmě nikdo si neumí představit žít v kostele, kromě některých romantiků, bohatých excentriků a dětí. V případě bohatého excentrika je toho dokladem následující případová studie kostela sv. Jana Nepomuckého v Chloumku.

V nabídce realitních kanceláří je k nalezení spousta církevních objektů, jako jsou kláštery, fary a dokonce i kostely. Cena závisí na poloze, stavu objektu i možnosti využití. V případě historických objektů musím dodat, že mnoho nemovitostí nemá svého aktivního nájemce už stovky let a většina z nich si ještě pár let počkají na renovaci.

Výhody a nevýhody

U historických budov existuje spousta důvodů pro jejich koupi. Za prvé je to touha po originalitě, neboť žádný z kostelů, klášterů či zámků není stejný a jedná se o jedinečný originál. Navíc jsou tyto objekty pamětníky mnohaleté historie. Unikátní jsou i jednotlivé stavební prvky - u kostelů například vitrážová okna, vysoké stropy, lomené klenby. Atraktivní je samozřejmě i vzhled - nepřehlédnutelné věže a věžičky, kamenné zdi a dojem jako celek.

Největší nevýhodou jsou značně vysoké náklady na přestavbu objektu vhodného k bydlení. Problémů je v případě historických objektů ale mnohem více. Mezi ty největší patří technický stav budovy a to, zda je či není památkově chráněná. Možností úpravy bývá vybourání vnitřku budovy a ponechání obvodových zdí. Většinou ale tyto úpravy nepovolí památkáři, neboť se jedná o zásadní změnu do stavebně-technického stavu budovy.

¹⁵ Zpracováno na základě: HRSTKOVÁ, Julie . Bydlení v kostele. *Ekonom*. 7.2.2008, č. 6, Dostupný z WWW: <http://ekonom.ihned.cz/c4-10028630-22904390-40C000_d-bydleni-v-kostele>.

V současnosti není v České republice prodej historických objektů pro soukromé účely příliš rozšířen. Kostely nebo kláštery jsou většinou využívány ke kulturním akcím, firemním prezentacím a pouze výjimečně k soukromým účelům. Vzhledem k velkým investicím a nákladným rekonstrukcím se prodlužuje jejich návratnost a efektivita následného prodeje.

Důležité je také dodat, že při koupi historické památky by měl kupující mít dalších zhruba dvacet procent a více z kupní ceny objektu na dodatečné náklady. Přestavba totiž může být nakonec podstatně dražší, než se může zdát.

Aktuální nabídka

Nejvíce se v nabídkách objevují fary. Jsou to totiž nejvhodnější objekty k bydlení, už díky tomu, že i v minulosti byly obývány faráři. V letech 2004 až 2008 se prodalo celkem 36 objektů.

Objekty vyžadují celkovou rekonstrukci, řada z nich je památkově chráněna. Prodejní cena se pohybuje řádově ve stovkách tisíc korun, některé větší objekty jdou nad milion, což je cena velmi nízká, ale pouze relativně, neboť náklady na celkovou rekonstrukci jsou opravdu velmi vysoké a církvev, která je ve většině případů majitelem objektu je ráda, když takový zchátralý kostelík, či faru prodá i pod cenou, neboť sama církvev nemá dostatek finančních prostředků na údržbu a opravy těchto budov. Dalším důvodem poměrně nízké ceny je fakt, že na některých nemovitostech rovněž vážnou věcná břemena nebo nutnost rekonstrukce a omezení účelu použití výrazně snižují jejich atraktivitu.

Zájemci o odsvěcené malé kostely mohou počítat s cenou, která se pohybuje kolem 1,2-1,7 milionu korun.

Kostel sv. Jana Nepomuckého Chloumek¹⁶

V této případové studii si ukážeme jeden unikátní a velmi povedený realizovaný projekt. Jedná se o Kostel sv. Jana Nepomuckého v Chloumku u Mělníka. Tento kostel byl jako mnoho dalších podobných ve velmi špatném technickém stavu a jeho budoucnost byla nejistá, neboť církev neměla na tak rozsáhlé opravy dostatek peněz.

Vše se změnilo, když do České republiky přijel ukrajinský výtvarník Alexandr Oniščenko. Své umění tehdy nabízel na Karlově mostě a bydlel po podnájmech. Dnes jsou jeho obrazy v několika světových galeriích, on sám je úspěšným majitelem galerie na Starém Městě. Má za sebou mnoho výstav, mezi jinými i na zámku Konopišti. Společně se svou českou manželkou a potomkem bydlí právě v kostele.

Severně za Mělníkem, na mírném svahu na kopečku jménem Chloumek, který je zarostlý korunami stromů, je ukrytý barokní kostelík sv. Jana Nepomuckého, který býval kdysi poutním místem.

Z kopečku je překrásný výhled na mělnický zámek, Řípu, na obzoru je i hrad Hasenburk a v dálce vrcholky Českého středohoří. Toto kdysi poutní místo s překrásným výhledem do Polabí okouzlo v minulosti mnohé slavné návštěvníky. V roce 1832 navštívil kostel Karel Hynek Mácha, o více než šedesát let poté také Svatopluk Čech. Po Viktoru Dykovi byla vyhlídka dokonce pojmenována. Nevynechal ji ani prezident Masaryk, když jel v roce 1920. Tento výčet osobností české historie dodává tomuto místu neopakovatelnou atmosféru a jistě stojí za to, aby byl zachován i pro další generace.

Kostelík prošel za téměř tři sta let své existence obdobími rozkvětu i zatracení, dvakrát vyhořel a stal se i cílem vandalských výprav.

Pan Oniščenko byl při prvním pohledu na kostel okouzlen myšlenkou, že by bylo možné kostel opravit a uzpůsobit k bydlení. Proto se začal zajímat o možnost usadit se na Chloumku a mít tam ateliér. Nechtěl bydlet nikde jinde, než v tomto kostele. Vily ani chalupy ho nezajímaly. Tento jedinečný objekt mu umožnil i jako umělci obývat místo, které je svým způsobem unikátní. Hledal klid, který by byl protikladem jeho galerie v

¹⁶ Zpracováno na základě: GABRIELA, Přavrátilová. Kostel jako domov. [online]. 2005 [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.heidelberg.cz/hdnew/HDinfo/clanek.asp?id=030210>>.

Jakubské ulici, plné ruchu a cizinců. Svůj sen nakonec dokázal uskutečnit. Na začátku byla sepsána nájemní smlouva s římskokatolickou farností – proboštvím v Mělníku o desetiletém pronájmu památky za symbolický roční poplatek s tím, že ji opraví na vlastní náklady.

Na takové rozhodnutí je třeba velké odvahy a samozřejmě i dostatek finančních prostředků, neboť vlastní náklady pouze na rekonstrukci jsou velkým zásahem do rodinného rozpočtu. V případě pana Oniščenka však kostel zrekonstruovat nebyl takový problém, neboť je to velmi bohatý člověk.

Alexandr Oniščenko žije v Chloumku se svou rodinou a také se rozhodl zde tvořit svá umělecká díla. Při rekonstrukci studoval historii kostela, zajímal se o původní barvu fasády, zjišťoval všude možně, jak kdysi původní kostelík vypadal. Chtěl totiž zachovat jeho vnější podobu co nejvěrněji.

Rekonstrukce trvala dva roky. Jen fotografie po požáru, který kostelík zasáhl koncem devadesátých let, s oprýskanou fasádou a rozbitou střechou, připomínají krušnou dobu chátrání a devastace.

Dnes je díky svým nájemníkům ve skvělém stavu, s půvabným okolím, květinami, zelení, oázou klidu, pohody.

Interiér

Zaměřil jsem se zejména na interiér, neboť ten je zcela předělán tak, aby mohl sloužit svému účelu – bydlení.

Do chrámového prostoru je nainstalováno dřevěné patro, které částečně pokrývá celý prostor. Ukončeno je zábradlím, od něhož je vidět jako z balkonu dolů. Ve špici kostela má malíř svůj ateliér. Vedle něj je krb se společenskou halou. V patře na kruchtě je jídelna s velkým stolem, vzácným křídlem a kuchyňským koutem. Kontrast pak tvoří kuchyň v moderním stylu a starožitný nábytek ve zbytku místnosti.

Zvláštností bydlení v kostele je nepochybně to, že všechny stěny jsou oblé a proto tu nenajdou uplatnění žádné skříně, vysoké police či knihovny. Veškerý nábytek, který stojí u zdi, musí mít nanejvýš výšku klasické komody a nízkých stolků. Bylo také potřeba

určit místo pro šatnu. K tomuto účelu posloužil chrámový výklenek, který poskytuje prostor i pro kostýmy divadelní společnosti.

Originálním způsobem je řešena také ložnice s koupelnou a pokoj pro hosty v podkroví, pod kostelní střechou.. Vana na nohách stojí přímo uprostřed koupelny, která je ve vymalována velmi pestrými barvami. Vytápění je elektrické, v chladnějším období je k dispozici krb.

Okna jsou vyzdobená květinami, košíky a jinými dekorativními prvky, které vytvářejí teplo rodinného krbu. To také není běžný prvek klasických kostelů.

Kostel sv. Jana Nepomuckého v Chloumku můžeme směle zařadit mezi unikátní projekty v České republice. Je to dokonalý příklad toho, jak i ze zdánlivě velkého, tmavého a chladného prostoru, jakým kostel obecně nepochybně je, udělat příjemné místo k bydlení. Myslím, že žít v takové budově musí být velmi silný zážitek. I když se může zdát, že bydlení v kostele svým způsobem může někomu vadit z duchovního hlediska, v tomto případě není pochyb o tom, že kostelík nejen díky tomuto nápadu má šanci na zachování ještě po dlouhé roky, ale slouží, byť v jiné podobě lidem a dává jim něco ze sebe. Pokud se k památce, která je odsouzena ke svému zániku přistupuje s takovou péčí, nelze dělat nic jiného, než ocenit a smeknout před lidmi, kteří se rozhodli tento kostel obnovit.

Obrázek 15: Kostel sv.Jana Nepomuckého

http://www.heidelberg.cz/hdnew/HDinfo/clanky/img_2003_2/2003_2_14_1.jpg

Obrázek 16 Interiér kostela

http://www.heidelberg.cz/hdnew/HDinfo/clanky/img_2003_2/2003_2_15_5.jpg

5.7 Případová studie VII: Kostel sv. Václava v Břeclavi

Moderní sakrální stavby

Poslední případovou studií, kterou se zabývám ve své diplomové práci je projekt moderní sakrální stavby, neboť nejen historické budovy, ale i moderní architektura promlouvá do celkového pohledu na kostely v České republice. Na jedné straně se spousta starých a již nevyužívaných kostelů ruší, neboť jejich technický stav vyžaduje nákladné opravy s nejistou budoucností využití, na druhé straně se budují i nové, moderní kostely, jejichž řešení plně respektuje moderní architektonicko hmotový trend i vysoký uživatelský standart. Od 2. vatikánského koncilu do konce roku 2000 bylo na území České republiky vysvěceno 90 kostelů a kaplí římskokatolické církve postavených různou technologií Z dosud realizovaných 120 nových římskokatolických církevních staveb na území ČR uvádím jednu , která byla provedena v železobetonové technologii. Myslím,že je to velmi zajímavý projekt, který stojí za zmínku, neboť se také přímo týká mého tématu. Jedná se o kostel sv. Václava v Břeclavi, vysvěcený v roce 1995.

Historie místa stavby¹⁷

Ač se jedná o stavbu vybudovanou v roce 1995, je třeba zmínit pár historických faktů, které pomohou lépe porozumět důvodům, proč je kostel sv. Václava v Břeclavi vybudován zrovna na tomto místě a hlavně proč.

Křesťanské sakrální stavby v Břeclavi jsou historicky doložitelné již od druhé poloviny 9. století. V té době existoval kostel na slovanském hradisku Pohansko na území dnešního katastru města. Dalším velmi starý kostel se datuje z roku 1141. Farní kostel ve Staré Břeclavi existoval již před rokem 1414. Barokní kostel sv. Václava, který byl vystavěn v letech 1753 až 1756 byl bohužel roku 1944 vybombardován. Proto bylo třeba vybudovat nový kostel. A tak v roce 1970 byla vypsána první soutěž na výstavbu nového kostela, ale bohužel stavba nebyla povolena. V současnosti stojící kostel je výsledkem snahy věřících, která vedla v roce 1990 k vypsání soutěže na výstavbu nového, moderního kostela. Vítězný návrh byl dopracován ve spolupráci s hlavním projektantem a statikem. Projektová část byla kompletně dokončena v roce 1992. Realizace samotné stavby pak probíhala v letech 1993 a 1994. Základní kámen nového kostela byl posvěcen papežem Janem Pavlem II. 22. dubna 1990. Hlavní breclavské náměstí dostalo tedy po několika letech novou dominantu.

Kostel je stojí přímo v centru Břeclavi na místě starého kostela. Jelikož v minulosti dokázala podzemní voda zaplavit náměstí, existovaly obavy opětovného zaplavení. Podloží stavby tvoří mocná vrstva propustného štěrkopísku, podzemní voda má kolísavou hladinu. V současnosti se však voda drží pod úrovní základů. Při kopání základů se podařilo odhalit raně gotický základ bývalého kostela a pod hladinou podzemní vody barokní cihelné základové pilíře s klenbami. Toto podzemní zdivo je zpřístupněno v podzemní části kostela.

¹⁷ Převzato z: *Břeclav - Kostel sv. Václava* [online], 2004- [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <http://www.jizni-morava.cz/Palava_a%C2%A0Lednicko-valticky_areal/Pamatky/Cirkevni/Breclav_-_Kostel_sv._Vaclava>.

Popis kostela¹⁸

Věž je rozdělena na tři části a v každé z nich se nachází jeden zvon. Právě tyto tři části věže se zvony symbolizuje Nejsvětější Trojici a pohledem z města připomíná sepnuté ruce. Jako stavební materiál posloužil z největší části železo a beton. Střecha je z měděného plechu. Co se týče interiéru, ten je koncipován tak, aby tvořil citlivé spojení moderní architektury a historických prvků, zvláště gotiky a baroka. Celý interiér vznikl za spolupráce několika výtvarníků. Hlavní oltář navrhl umělec Karel Stádník, který je tvořen z bělošedého italského mramoru. Nad oltářem visí jednoduchý kříž, což v moderních stavbách velmi typické. Součástí výzdoby interiéru je také socha Panny Marie, kopie gotické madony ze Strakonicka.

Technické parametry

Kostel je celý postaven na betonové základové desce o tloušťce 1 m. Délka kostela je 44,5 m, šířka 27 m, výška lodi 12,7 m, výška věží bez kříže 41,5 m. Kostel je určen pro 600 osob – 220 sedících, 340 stojících a 40 na kůru.

Stavba tvoří jeden celek. Tvarově se jedná o dvě prostorové lomenice propojené vodorovnými stropními deskami v prostoru věží. Zastřešení hlavní lodi přechází do dvou věží, hřeben přechází v úžlabí, které mezi oběma věžemi představuje ve vnitřním prostoru kýl. Protilehlá menší část kostela, v němž je menší kaple, přechází do věže třetí. Strop při hlavním vchodu tvoří železobetonová deska uložená v obvodové stěně ve vysokém nosníku. Železobetonové stropní desky ve věži slouží pro uložení zvonové stolice. Ve věži měly být původně zavěšeny čtyři zvony o hmotnosti 290, 340, 620 a 1160 kg. Poslední, největší a nejtěžší zvon, nebyl nakonec na přání investora schválen kvůli finančním a také technickým problémům.

¹⁸ Zpracováno na základě: Farní kostel sv. Václava. BŘECLAV Farní kostel sv. Václava. Příprava vydání Aleš Filip, Pavla Vieweghová a Vladimír Hyhlík. Velehrad : Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě pro Duchovní správu v Břeclavi, 1997. 15 s. ISBN 80-901836-9-7.

Vaverka a kol.: Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice, Karmelitánské nakladatelství, 2001

Interiér

Tvar půdorysu kostela je koncipován vzhledem k akustice prostoru. Vylučuje „třepotavou ozvěnu“. Interiér a celkový prostor kostela velmi dobře poskytuje odpovídající akustiku zejména při církevních obřadech. Na kůru jsou také zabudovány varhany.

Teplo v kostele zejména během podzimu a zimy zajišťuje teplovzdušné centrální vytápěním, jehož kotelná je umístěna v suterénu.

Osvětlení kostela denním světlem je velmi dobré díky oknům s vitrážovým zasklením s jemným barevným akcentem.

Kostel sv.Václava v Břeclavi jasně ukazuje na potřebu budování nových církevních staveb. V dnešním světě je totiž spousta lidí, kteří rádi přijdou do nového, moderního, technicky vybaveného kostela. Na druhou stranu se objevuje hodně kritiků z řad zejména starších generací, kteří mají kostely zafixované jako výhradně historické stavby s charakteristickými architektonickými znaky a duchem dávné doby. Já osobně nemám nic proti novým, moderním sakrálním stavbám, pokud jsou citlivě zasazeny do zástavby a nenarušují celkový dojem dané lokality. Bohužel ne všude se tak děje a proto stále přetrvává v lidech názor, že ten „pravý“ kostel má mít svou několikasetletou historii a má být tradičním duchovním stánkem věřících.

Obr. 17 Kostel sv.Václava

Zdroj:<[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kostel_sv._V%C3%A1clava_\(B%C5%99eclav\).JPG](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kostel_sv._V%C3%A1clava_(B%C5%99eclav).JPG)>

Obr. 15 Interiér kostela

Zdroj:<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Pohled_na_interi%C3%A9r_B%C5%99eclav.jpg>

Závěr praktické části

Způsobů, jak využívat v dnešní době staré kostely je hned několik. Pokud se kdokoli rozhodne pro odkoupení takového kostela se záměrem obnovy a znovuoživení daného objektu, většinou se zaměřuje na to, aby kostel byl využíván například ke koncertům, výstavám, soukromým prezentacím a jiným společensko-kulturním akcím – tudíž mimocírkevním účelům. Důvod je jednoduchý, do kostela přijdou opět lidé a vzbudí se v nich určitá sounáležitost a uvědomění k historii a kráse daného objektu a vůbec celé lokality, kde kostelík stojí již po staletí.

Ve své diplomové práci jsem si vybral několik typových projektů, které se podařilo realizovat, či jsou ve stádiu realizace, a mohou být příkladem pro ostatní, jak s takovým vesnickým kostelíkem nebo kaplí naložit tak, aby i po desetiletích chátrání opět smysluplně sloužily veřejnosti, popřípadě i jednotlivcům.

Vesměs ve všech případech, kde kostel má sloužit veřejnosti vstupuje do vztahu vlastnických práv obec v úzké spolupráci s vytvořeným občanským sdružením zřizovaným právě danou obcí, díky kterému je realizace rekonstrukce kostela většinou velmi úspěšná, neboť občanská sdružení dosáhnou jak na dotace z rozpočtu obcí a krajů, tak i na dotace ze státního rozpočtu, evropských fondů, sponzorských darů a sbírek od lidí. Výhodou občanských sdružení je zejména to, že se v něm angažují lidé, kteří mají k dané lokalitě a objektu osobní vztah a chtějí pomoci svým dílem k veřejnému prospěchu ostatních. Nejde jim tudíž o peníze, moc, či jiné zájmy, které by mohly celý proces zkomplikovat, či úplně zastavit.

Dalším velmi zajímavým počinem jsou případy, kdy kostel koupí soukromá osoba. Zde se jedná zcela čistě o ojedinělé případy, neboť rekonstrukce takového kostela si žádá mnoho úsilí a finančních prostředků. Zde se jednoznačně vymykají mé dva vybrané případy. První je případ pana Václavíka, který se rozhodl na vlastní pěst pouze s několika přáteli zrekonstruovat zcela zchátralý kostel u Trhové Kamenice, aby v něm mohl pořádat různé kulturní akce pro veřejnost. Druhý případ se týká ukrajinského výtvarníka Alexandra Oniščenka, který předělal kostel v Chloumku u Mělníka na místo k bydlení a každodennímu životu včetně jeho umělecké činnosti. Tyto dva případy jsou důkazem toho, že i rozhodnutím jednotlivce a vložení jeho osobních prostředků je možné objekt zachránit a zachovat tak jedinečnost a historickou hodnotu takového kostela.

V mé poslední případové studii jsem nemohl nezmínit také případ zcela nově vystavěného kostela v moderním architektonickém stylu na místě, kde celá staletí býval starý kostel. Ten vždy tvořil kulturní a duchovní centrum obce, a proto se podařilo vystavět tento unikátní kostel, který je využitelný nejen k církevním účelům, ale i pro širší veřejnost.

Ze všech těchto zmíněných příkladů vyplývá jednoznačně závěr, že pokud se obec, soukromá osoba či občanské sdružení rozhodne, že kostel odkoupí od církve a převede do svého majetku, pravděpodobnost, že se skutečně podaří památku uchovat a opravit je značně vyšší, než kdyby zůstala ve vlastnictví církve. Tím se potvrzuje můj teoretický předpoklad, že pokud se skutečně církev kvůli finančním nedostatkům není schopna postarat o svůj majetek, nejlepším řešením je prodej do rukou již zmiňovaných subjektů.

6. Závěr

Jak je patrné z mé diplomové práce, římskokatolická církev řeší hned několik vážných problémů. Za prvé je to čím dál nižší počet věřících, kteří se aktivně účastní liturgických obřadů. To samozřejmě snižuje návštěvnost církevních svatostánků, zejména kostelů na malých vesnicích, ale i ve městech. Dalším problémem je fakt, že církev je závislá na výši peněz vyhrazených ve státním rozpočtu. To se již delší dobu nejvyšší představitelé církve snaží změnit. Zejména žádají po státu návrat církevního majetku zpět do svých rukou a zároveň vyžadují finanční vyrovnání za zkonfiskovaný majetek, který komunistický režim církvi zabavil. Nicméně oba tyto problémy spolu velmi úzce souvisí. Církevní majetek je bezpochyby značný, ale díky upadajícímu zájmu občanů není možné tento majetek udržet v provozuschopném stavu. Díky již zmiňovanému upadajícímu zájmu není ani politická vůle řešit situaci církvi k jejich spokojenosti. Proto se jednotlivé diecéze zbavují nepoužívaných a opuštěných far a zchátralých objektů. Prodejní cena je relativně nízká vzhledem ke špatnému technickému stavu budov. Přesto však historická hodnota je obrovská, tudíž z tohoto hlediska nevyčíslitelná. Proto se některé subjekty rozhodly, že se pokusí tyto krásné historické památky zachránit a udělat z nich opět kulturní centrum dané lokality.

Cílem mé práce bylo přijít na nejlepší způsob, jak zajistit existenci a budoucnost českých vesnických kostelů. Na základě teoretických informací a případových studií konkrétních vesnických kostelů, zanalyzovat situaci v České republice a problematiku údržby, rekonstrukce, využití, finančních nároků a na formy vlastnictví těchto případů.

Jak vyplynulo z případových studií a jak již bylo uvedeno výše, pokud se obec, soukromá osoba či občanské sdružení rozhodne, že kostel odkoupí od církve a převede do svého majetku, pravděpodobnost, že se skutečně podaří památku uchovat a opravit je značně vyšší, než kdyby zůstala ve vlastnictví církve. Tím se potvrzuje můj teoretický předpoklad, že pokud se skutečně církev kvůli finančním nedostatkům není schopna postarat o svůj majetek, nejlepším řešením je prodej do rukou již zmiňovaných subjektů.

Na základě případových studií s podporou teoretické části jsem dokázal, že budoucnost kostelů není tak černá, jak se může zdát. Pokud se církev nesnaží za každou cenu udržet majetek ve své moci a naopak je otevřena prodeji do rukou obcí či soukromníkům, pak je pravděpodobnost zachování objektu kostela velmi vysoká. V současné době obce, ve kterých církev vlastní nějaký kostel v havarijním stavu, mají velký zájem o převod kostela do jejího vlastnictví, neboť mají zájem na tom aby se kostel stal opět kulturním a hlavně důstojným centrem obce, kde se lidé budou scházet a tím utužovat vlastní povědomí o historii a sounáležitosti k danému společenství. Pro církev je to v podstatě jediná současná možnost, jak zachovat tyto malebné stavby, jinak odsouzené k zániku.

Mým doporučením je to, aby se církev nesnažila držet svůj majetek ve svém vlastnictví i za cenu toho, že se nebude moci o tento majetek postarat. Naopak je potřeba vzniku dalších občanských sdružení, která ovšem budou úzce spolupracovat s církví a památkáři tak, aby byla zachována určitá historická, kulturní a duchovní návaznost při obnově a následné údržbě kostelů. Výhodou zakládání občanských sdružení je zejména fakt, že dokáží lépe dosáhnout jak na peníze ze státního rozpočtu, tak i obecního a krajského, a v neposlední řadě také z evropských fondů. Nejsem zastáncem odsvěcování kostelů, ale na druhou stranu, pokud má kostel sloužit smysluplnému účelu pro širší veřejnost v rámci zachování duchovní důstojnosti daného místa, a nemá přitom plnit církevní účely primárně, pak se takovému řešení nebráním.

Každopádně jakékoliv řešení, které povede k úspěšné obnově a opětovnému otevření kostela veřejnosti je věc dobrá, a to bez ohledu na to, zda je kostel využíván k náboženským, či jiným, veřejně prospěšným, ale i soukromým účelům, které nejsou v rozporu s duchovním charakterem kostela. Bylo by společensky nezodpovědné nechat na pospas tyto krásné historické stavby jenom díky nezájmu a nedostatku financí na jejich opravu a obnovu. Proto patří poděkování a úcta všem, kteří svými záměry, úmysly, pílí a vytrvalostí přispívají k záchraně těchto kostelů a kaplí v naší zemi.

Použitá literatura

KALNÝ, Mojmír. *Církevní majetek a restituce.* Praha: Občanský institut, 1995. ISBN 80-901659-3-1

JANIŠOVÁ, Milena; KAPLAN, Karel. *Katolická církev a pozemková reforma 1945 - 1948.* Brno : Ústav pro soudobé dějiny AVČR. Praha .1995. ISBN 80-85270-39-0

TRETERA, Rajmund Jiří. *Stát a církev v České republice.* Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. -- 156 s. ; ISBN 80-7192-707-4

HAVLAN, Petr. *Majetek obcí a krajů v platné právní úpravě.* aktualiz. a podstatně dopl. vyd.. Praha : Linde, 2008 ISBN 978-80-7201-708-9

BUKAČOVÁ, Irena. *Má naději kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech na Chříčsku,* Vlastivědný sborník 1/2001, Plzeň : Muzeum a galerie severního Plzeňska. 2001

ROM, Karel. *O kostelíku v Dolanech;* Kralovicko – kronika regionu, roč. 1 (2002/3)

HÉGR, J., SLAVÍKOVÁ, V. *Kunštátská kaple Navštívení Panny Marie,* MGOH Rychnov n.Kn : Orlické hory a Podorlicko, sborník vlastivědných prací sv. 13. 2005

FILIP, Aleš; VIEWEGHOVÁ, Pavla; HYHLÍK, Vladimír. *Farní kostel sv. Václava. BŘECLAV.* Velehrad : Historická společnost Starý Velehrad se sídlem na Velehradě pro Duchovní správu v Břeclavi, 1997. 15 s. ISBN 80-901836-9-7.

VAVERKA a kol. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice,* Praha : Karmelitánské nakladatelství, 2001

VAVERKA, Jiří, *Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska.* Vyd. 1.Brno : Jota, 2004. -- 358 s. : barev. il., mapa, 32 cm. ISBN 80-7217-297-2

Dostupné zdroje v elektronické podobě:

VLASTNICKÉ PRÁVO [online]. 2003 , 01.05.2004 [cit. 2004-05-01]. Dostupný z WWW: <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=151&typ=r&levelid=OC_504.HTM>.

Kostel sv. Petra a Pavla v Dolanech u Hlinců [online]. 2001- [cit. 2001-07-06]. Dostupný z WWW: <http://www.volny.cz/ouhlinec/kostel/kostel_sv.htm>

Kostel sv. Antonína z Padovy [online]. Sokolov : 2007- [cit. 2009-03-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.sb-sokolov.cz/sb/kostel.html>>.

Polom [online]. 2008- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <http://www.fravaclavik.com/polom/2008_04_01_archive.html>.

Zpracováno na základě: *Potvorov* [online]. 2007- [cit. 2009-03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.potvorov.cz/>>.

HRSTKOVÁ, Julie . Bydlení v kostele. *Ekonom*. 7.2.2008, č. 6, Dostupný z WWW: <http://ekonom.ihned.cz/c4-10028630-22904390-40C000_d-bydleni-v-kostele>.

GABRIELA, Přavrátilová. Kostel jako domov. [online]. 2005 [cit. 2009-03-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.heidelberg.cz/hdnew/HDinfo/clanek.asp?id=030210>>.

Břeclav - Kostel sv. Václava [online]. 2004- [cit. 2009-03-25]. Dostupný z WWW: <http://www.jizni-morava.cz/Palava_a%C2%A0Lednicko-valticky_areal/Pamatky/Cirkevni/Breclav_-_Kostel_sv._Vaclava>.